

Sistemske ureditve v izbranih državah EU in izzivi sodobnega PSI v Sloveniji

Študija za prenovo programov srednjega PSI Sintezno poročilo

Poročilo, pripravljeno v okviru projekta »Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest 2022–2026«

December 2023

»Financira Evropska unija – NextGenerationEU«

Sistemske ureditve v izbranih državah EU in izzivi sodobnega PSI v Sloveniji – Študija za prenovo programov srednjega PSI

PRI PRIPRAVI POROČILA SO SODELOVALI:

Sodelavki Centra RS za poklicno izobraževanje:

Anja Dolžan, Nina Kristl

Zunanja sodelavca:

dr. Dario Berginc, mag. Slava Pevec Gm

Urednica:

Anja Dolžan

Jezikovni pregled:

Amidas d.o.o.

Center RS za poklicno izobraževanje

Ljubljana, december 2023

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, in Evropska unija – NextGenerationEU. Projekt se izvaja skladno z načrtom v okviru razvojnega področja »Pametna, trajnostna in vključujoča rast«, komponente Krepitev kompetenc, zlasti digitalnih in tistih, ki jih zahtevajo novi poklici in zeleni prehod (C3 K5), ukrepov: reforma C. Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest in investicija G. Krepitev sodelovanja med izobraževalnim sistemom in trgom dela: projekt Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest.

Sistemske ureditve v izbranih državah EU in izzivi sodobnega PSI v Sloveniji

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 205737475

ISBN 978-961-7139-52-5 (PDF)

Kazalo

1	O projektu	5
2	Uvod.....	6
3	Namen in cilji poročila	7
4	Izvedba študije	8
4.1	Kriteriji za izbor držav	8
4.2	Metoda zbiranja podatkov.....	9
5	Opis sistema PSI v 10 izbranih državah.....	10
5.1	Umeščenost PSI v izobraževalni sistem v relaciji do drugih podsistemov ...	10
5.2	Glavne (prevladujoče) oblike poklicnega izobraževanja	16
5.3	Postopek razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij (vključno z vajeništvom)	22
5.4	Politika vseživljenjskega učenja.....	26
5.5	Mehanizmi za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter vgrajevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja.....	30
5.6	Posodabljanje vsebin ključnih kompetenc in njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje	32
6	Izzivi na področju PSI po izbranih državah in v Sloveniji.....	37
6.1	Izzivi na področju PSI v izbranih državah	37
6.2	Izzivi na področju PSI v Sloveniji	46
7	Sklepne ugotovitve.....	50
8	Viri in literatura	52
9	Priloge:.....	54

Kazalo razpredelnic

Razpredelnica 1: Pregled začetne in končne starosti obveznega izobraževanja po proučevanih državah	14
Razpredelnica 2: Pregled sistema osnovnošolskega izobraževanja v povezavi s prehodom v poklicno izobraževanje po proučevanih državah	15
Razpredelnica 3: Pregled umeščenosti PSI v izobraževalni sistem po proučevanih državah.....	15
Razpredelnica 4: Pregled glavnih značilnosti prevladujočih oblik PSI po državah....	19
Razpredelnica 5: Pregled števila programov PSI po proučevanih državah in nekatere izstopajoče značilnosti za vsako posamezno državo.....	21
Razpredelnica 6: Pregled dejavnikov, ki vplivajo na postopke razvoja izobraževalnih programov, po skupinah proučevanih držav glede na značilnosti.....	25
Razpredelnica 7: Pregled značilnosti vseživljenjskega učenja v kombinaciji s PSI po državah.....	29
Razpredelnica 8: Pregled značilnosti ugotavljanja potreb na trgu dela ter vgrajevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja po državah	32
Razpredelnica 9: Pregled ključnih značilnosti sistemov posodabljanja vsebine ključnih kompetenc in njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje po državah	36

1 O projektu

Projekt »Modernizacija srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja vključno z vajeništvom, prenova višješolskih študijskih programov ter vzpostavitev digitalno podprtih učnih mest 2022–2026« je financiran v okviru Načrta za okrevanje in odpornost (NOO), ki je nacionalni program reform in naložb, s katerimi se blažijo gospodarske in socialne posledice pandemije covid-19 v Sloveniji. Namen načrtovanih ukrepov NOO je do leta 2026 podpreti dolgoročno trajnostno rast ter obravnavati izzive zelenega in digitalnega prehoda.

Temeljni cilj projekta je modernizirati poklicno in strokovno izobraževanje na način, ki bo omogočal krepitev kompetenc za digitalni in zeleni prehod, večjo prilagodljivost, odpornost in odzivnost PSI na potrebe trga dela, okolja in posledično izboljšanje njegove relevantnosti za gospodarsko okrevanje, zvišanje produktivnosti ter uravnotežen družbeni, okoljski in gospodarski razvoj.

V okviru projekta se izvajajo naslednje aktivnosti:

- aktivnost 1: kompetence in kvalifikacije za digitalni in zeleni prehod,
- aktivnost 2: kakovost načrtovanja in izvedbe programov srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja na ravni izvajalcev,
- aktivnost 3: nadaljnji razvoj vajeništva in povezava šol s podjetji,
- aktivnost 4: digitalno podprta učna mesta na področju zdravstva in socialnega varstva ter predšolske vzgoje,
- aktivnost 5: prenova višješolskih študijskih programov (za zeleni in digitalni prehod) in
- aktivnost 6: izvedba dogodkov za povečanje atraktivnosti in kakovosti PSI.

Dokument *Sistemske ureditve v izbranih EU državah in izzivi sodobnega PSI v Sloveniji* je prvi izmed kazalnikov, ki bodo nastali v okviru projektne aktivnosti 1, kompetence in kvalifikacije za digitalni in zeleni prehod, ki je v prvi vrsti namenjena prenovi izobraževalnih programov srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja.

2 Uvod

S študijo o sistemski ureditvi poklicnega in strokovnega izobraževanja (v nadaljevanju: PSI) v izbranih državah EU smo želeli pridobiti čim bolj celosten vpogled v sistemske ureditve PSI v izbranih državah (Finska, Danska, Švedska, Estonija, Avstrija, Švica, Nizozemska, Francija, Hrvaška in Portugalska). Poleg tega smo si zadali cilj proučiti izzive na področju PSI, s katerimi se srečujejo v posameznih državah, in načine njihovega reševanja. Ugotovitve bomo umestili v kontekst razmisleka o izzivih na področju PSI v Sloveniji in jih upoštevali pri iskanju sistemskih rešitev. Izkušnje izbranih držav s spoprijemanjem z izzivi na področju PSI predstavljajo pomembno podporo prenovi izhodišč za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega ter programov srednjega strokovnega izobraževanja v Sloveniji (v nadaljevanju: Izhodišča).

V ta namen smo izvedli pregled sistemskih ureditev PSI v izbranih državah, izzive, s katerimi se na področju PSI v izbranih državah srečujejo, in njihove pristope k razreševanju. Poglobljene študije sistemske ureditve PSI so predstavljene v ločenih (delnih) poročilih za vsako državo, ki so v prilogah tega poročila.

Pričujoči dokument v začetnem poglavju predstavlja namen in cilje poročila. Sledi poglavje o izvedbi študije, kjer so predstavljeni kriteriji za izbor držav in metoda zbiranja podatkov. V petem poglavju smo predstavili posamezne sistemske značilnosti ureditev PSI v posameznih izbranih državah s poudarkom na prikazu podobnosti in razlik med izobraževalnimi sistemi PSI. Šesto poglavje opisuje izzive na področju PSI po izbranih državah in v Sloveniji. Temu sledi sklepno poglavje, kjer odpiramo prostor za razmislek o ključnih izzivih in razvojnih usmeritvah PSI po državah glede na izzive razvoja PSI v Sloveniji, prav tako pa načenjamo vprašanja za strokovne razprave o tem, kako bi veljalo obravnavati izzive PSI v Sloveniji.

3 Namen in cilji poročila

Namen poročila je predstaviti sintezo ugotovitev o sistemski ureditvi PSI v desetih izbranih evropskih državah s poudarkom na ukrepih, strategijah in zakonskih rešitvah, ki jih posamezne države izvajajo glede ciljev, ki so si jih določile v okviru skupne evropske politike na področju PSI (skupna evropska politika za razvoj sistema PSI v EU je navedena v *Osnabrüški deklaraciji* in v *Priporočilih sveta o poklicnem izobraževanju* oboje iz leta 2020. Poročilo je namenjeno strokovnim razpravam o izzivih, s katerimi se na področju PSI srečujemo pri nas, ter pripravi smernic in strategij za modernizacijo PSI v Sloveniji, ki vključuje prenovo izobraževalnih programov. Sinteza ugotovitev analize sistemskih ureditev PSI v izbranih državah se osredotoča na tista vsebinska področja, ki so pomembna za Slovenijo v luči glavnih izzivov na področju PSI, opredeljenih v *Konceptu prenove Izhodišč za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja* (Mali, D. (ur.), 2023).

Osrednji cilj, ki mu sledimo v poročilu, je pregledna predstavitev sistemskih ureditev PSI v izbranih državah, njihovih ključnih značilnosti, izzivov in razvojnih usmeritev, pri čemer se osredotočamo predvsem na:

1. umeščenost PSI v izobraževalni sistem v relaciji do drugih podsistemov,
2. glavne (prevladujoče) oblike PSI,
3. postopek razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij (vključno z vajeništvom),
4. politiko vseživljenjskega učenja,
5. mehanizme za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter vgrajevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja,
6. posodabljanje vsebin ključnih kompetenc in iskanje uspešnejših načinov za njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje.

Poseben izziv za Slovenijo v kontekstu modernizacije PSI so predvsem tematska področja od 4 do 6. V pričujočem poročilu poudarjamo uspešne prakse in razvojna prizadevanja v posameznih izbranih državah, ki so lahko izhodišče za razmislek o obravnavanju izzivov na področju PSI pri nas.

4 Izvedba študije

Aktivnosti v okviru študije so potekale od 1. junija 2023 do 30. novembra 2023. Opravljen je bil podroben pregled sistemskih ureditev PSI v desetih izbranih državah po vnaprej opredeljenih vsebinskih področjih za zagotovitev enotne strukture posameznih delnih poročil. Na tej osnovi so se pripravila pregledna (delna) poročila posameznih držav (*ang. country fiches*) po enotnih smernicah.¹ Pripravljena poročila izbranih držav tako vključujejo uvod v izobraževalni sistem, sledijo umeščenost PSI v izobraževalni sistem in relacija do drugih podsistemov, glavni statistični podatki po državah, vključno z značilnostmi trga dela, glavne značilnosti PSI, prevladujoče oblike PSI in vrste izobraževalnih programov, upravljanje sistema PSI, postopek razvoja izobraževalnih programov in vključenost ključnih kompetenc v programe, izzivi in razvojne usmeritve PSI ter zaznavanje oziroma napovedovanje potreb gospodarstva. Za celovito razumevanje sistema PSI v izbranih državah je poleg srednješolskega PSI (ravni 3 in 4 v evropskem ogrodju kvalifikacij – EOK) vključen tudi pregled višješolskega izobraževanja in kvalifikacij na ravni 5 EOK. Celotna poročila desetih držav so v prilogah pričujočega poročila.

4.1 Kriteriji za izbor držav

Države so bile izbrane po več kriterijih. Zajete so posamezne države iz večine skupin držav (Cedefop, 2020):

- nordijske države: Finska, Danska in Švedska,
- baltske države: Estonija,
- zahodnoevropske države, ki imajo dobro razvit dualni sistem (kombinacija izobraževanja v šoli in praktičnega izobraževanja v delovnem procesu): Avstrija in Švica,
- iz skupine dežel Beneluksa in Francije: Nizozemska in Francija,
- iz skupine srednje/južno evropskih držav: Hrvaška,
- iz skupine južnoevropskih držav: Portugalska.

¹ Študija o sistemski ureditvi PSI v izbranih EU državah. Smernice za pripravo delnih poročil za izbrane države. Delovno gradivo CPI.

Pri oblikovanju nabora držav, zajetih v analizo, je poleg ustrezne zastopanosti po skupinah zagotovljena čim večja raznolikost tako po velikosti držav – v izbor so bile vključene velike (npr. Francija) in manjše države; (npr. Estonija, Finska, Hrvaška) – kot države, ki imajo (relativno) stabilne sisteme PSI z dolgoletno tradicijo, pa tudi nove članice EU, ki so že zaključile temeljite reforme v procesu osamosvajanja (npr. Estonija, Hrvaška).

Širok nabor držav, vključenih v študijo, je zagotovil vpogled v raznolike sisteme PSI z bolj ali manj uspešno delujočim socialnim partnerstvom, različnimi vlogami socialnih partnerjev ter različnimi upravljavskimi (ang. *governance*) strukturami, različno delujočimi razmerji med izobraževanjem in trgom dela. Zagotavlja tudi pregled nad raznolikostjo in pestrostjo zgodovinskega razvoja izobraževalnih sistemov ter vpeljevanje sprememb in izvajanje reform, ki so jih izvedle posamezne države, predvsem pa na področju trga dela in izobraževanja v posameznih izbranih državah ter spopadanja z izzivi na teh področjih.

4.2 Metoda zbiranja podatkov

Pregled sistemskih ureditev PSI v izbranih državah s poudarkom na najnovejših razvojnih usmeritvah, strategijah, smernicah in zakonskih podlagah ter opredelitvi izzivov in problemov, ki jih obravnavajo, je bil pripravljen z izvedbo tako imenovane namizne raziskave (ang. *desk research*) oziroma s sistematičnim zbiranjem in povzemanjem podatkov iz preglednih študij v angleškem jeziku in v nacionalnih jezikih izbranih držav, ki jih pripravljajo Cedefop, Evropska komisija in OECD. Poleg tega so bile pregledane tudi najnovejše strategije in smernice v nacionalnih jezikih v izbranih državah.

Kot rezultat namiznega raziskovanja so nastala pregledna poročila o sistemu PSI v posameznih izbranih državah (ang. *country fiches*), ki vsebujejo podatke o značilnostih PSI na izbranih področjih, opredeljenih v smernicah.² Na podlagi teh informacij so pripravljene povzetki ključnih značilnosti sistemov ter identificirana področja, politike in strategije, ki bi bile zanimive za nadaljnje raziskovanje v luči izzivov PSI v Sloveniji.

² Študija o sistemski ureditvi PSI v izbranih EU državah. *Smernice za pripravo delnih poročil za izbrane države*. Delovno gradivo CPI.

5 Opis sistema PSI v 10 izbranih državah

V poglavje vsebuje sintezni pregled sistema PSI proučevanih držav s šestih različnih vidikov. V prvem podpoglavju je opisana umeščenost PSI v izobraževalni sistem v relaciji do drugih podsistemov. Sledijo predstavitev prevladujočih oblik PSI, postopek razvoja izobraževalnih programov, kvalifikacij in politik ter politika vseživljenjskega učenja. V petem podpoglavju so opisani mehanizmi za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter vpeljevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja. Šesto, zadnje podpoglavje je namenjeno predstavitvi posodabljanja vsebin ključnih kompetenc, njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje.

Vsako podpoglavje je strukturirano tako, da so najprej predstavljene skupne značilnosti in razlike med skupinami držav. Sledi opis posebnosti za vsako proučevano državo posebej; nekatere smo izpostavili tudi v okvirčkih. V zaključku so značilnosti po proučevanih državah predstavljene tudi tabelarično. Podatki so bili pridobljeni iz delnih poročil za vsako državo in drugih pomembnih javno dostopnih podatkih.

Poglavja so različno kompleksna. Prav tako je pri nekaterih državah dostopnih podatkov več, pri drugih manj. Zadnje se kaže tudi v besedilu in obsežnosti opisov posameznih sistemov držav.

5.1 Umeščenost PSI v izobraževalni sistem v relaciji do drugih podsistemov

Večina držav na srednješolski ravni ponuja raznolike poklicne programe, ki so prilagojeni potrebam trga dela. Glavne **razlike** se kažejo v stopnji integracije PSI v izobraževalni sistem, v povezavi s trgom dela oziroma v dualnem sistemu izobraževanja. V večini držav je PSI povezano z višješolskim izobraževanjem, kjer se omogoča nadaljnje pridobivanje izobrazbe in pridobivanje višjih kvalifikacij.

V nadaljevanju so predstavljene nekatere skupne točke in razlike po skupinah držav z vidika integracije PSI v izobraževalni sistem držav. V dveh nordijskih državah (**Finska** in **Švedska**) je PSI tesno povezano s srednješolskim izobraževalnim sistemom. Državi omogočata širok nabor prilagodljivih in modularnih programov PSI, ki so integrirani v srednješolski sistem, omogočajo prehodnost med stopnjami izobraževanja in ponujajo možnosti nadaljevanja izobraževanja na višjih ravneh. Po

drugi strani je **Danska** ohranila ločen sistem PSI (integracija in prehodnost med programi je manjša) s poudarkom na vajeništvu in močnimi povezavami s trgom dela zaradi močnega interesa delodajalcev, kar se kaže v šibki povezavi s splošnim srednješolskim in terciarnim izobraževanjem.

*Nordijske države imajo zelo dobro organizirano sodelovanje v izobraževanju in tudi strukture, ki ga podpirajo, npr. Nordic Education Council. Države se redno srečujejo in izmenjujejo znanje in izkušnje s področja izobraževanja, tudi s področja PSI. Leta 2016 je tako **Danska** organizirala dve konferenci z udeleženci iz nordijskih držav, katerih glavni namen je bil osredotočanje na skupne nordijske izzive v PSI ter prizadevanje za boljše razumevanje podobnosti, razlik in trenutnih vprašanj tako med raziskovalci kot med učitelji na področju PSI.*

V **Avstriji** in **Švici** je PSI zelo cenjeno in dobro razvito, z izrazitim poudarkom na dualnem (vajeniškem) sistemu, ki združuje praktično izobraževanje v delovnem procesu in teoretično izobraževanje v šoli ter omogoča tesno povezavo s trgom dela. V **Franciji** in na **Portugalskem** je PSI v primerjavi z **nordijskimi državami** (predvsem **Dansko**) ter **Avstrijo** in **Švico** bolj **teoretično naravnano**. Poudarek je na teoretičnem znanju s širšo paleto splošno izobraževalnih programov. V **Estoniji** in na **Hrvaškem** je PSI v prehodnem obdobju, kjer se poskuša najti ravnovesje med tradicionalnimi (bolj šolskimi) pristopi in sodobnimi potrebami trga dela. Poudarek je na modernizaciji in prilagajanju evropskim standardom. **Nizozemska** izstopa s svojim sistemom predpoklicnega PSI v nižjem sekundarnem izobraževanju (v **Sloveniji** je to zadnja triada osnovne šole).

*Na **Finskem** je močna povezanost med PSI in srednjim splošnim izobraževanjem. Med drugim lahko dijaki in vajenci PSI v tej državi hkrati obiskujejo splošno srednjo šolo.*

Vključene države so v zadnjih dveh desetletjih okrepile PSI na višjih ravneh in diplomantom PSI na srednješolski ravni odprle nove možnosti za nadaljevanje izobraževanja na terciarni ravni, npr. Finska, Francija in Švica. Večina držav ima PSI integrirano v enoten šolski sistem. Ta integracija je šibkejša na Danskem, ki ima predvsem vajeniško obliko, kar velja tudi za vajeniški sistem v Avstriji. V nadaljevanju so predstavljene **ključne značilnosti** umeščenosti PSI v izobraževalni sistem v relaciji do drugih podsistemov za vsako od proučevanih držav. Na **Finskem** je PSI dobro

umeščeno v srednješolsko izobraževanje, strukturirano je modularno ter dijakom ponuja možnosti za prehod v splošno izobraževanja in v terciarno izobraževanje, hkrati pa spodbuja prilagodljivost in je tesno povezano s potrebami trga dela. Programi so pogosto usklajeni z regionalnimi in lokalnimi industrijskimi potrebami, kar diplomantom PSI zagotavlja dobro pripravljenost na zaposlitev.

***Finsko** PSI velja po statusu za enakovredno splošnemu izobraževanju in obe poti sta zelo spoštovani. Dijaki lahko preidejo iz PSI v visokošolsko izobraževanje, če se odločijo za nadaljnji študij.*

Danska se odlikuje po tesnem sodelovanju med izobraževalnimi ustanovami in industrijo, kar zagotavlja usklajenost s potrebami trga dela, s poudarkom na pridobivanju praktičnih kompetenc z vajeništvom in praktičnim usposabljanjem. Izobraževalni sistem je ločen na prevladujoči sistem, ki zagotavlja kvalifikacije na vseh ravneh, ter vzporedni sistem, ki se osredotoča na izobraževanje odraslih in nadaljevalno izobraževanje.

***Danska** ima eno najvišjih stopenj udeležbe v izobraževanju odraslih in nadaljnjem usposabljanju v EU, kar je pretežno posledica tradicije vlaganja v izobraževanje na vseh ravneh, prilagodljivosti izobraževalnega sistema, visokega ugleda učenja in znanja, vključenosti deležnikov (delodajalci, socialni partnerji), dobre dostopnosti in tudi promocije izobraževanja.*

Na **Švedskem** ima PSI močno šolsko podstat, hkrati pa je vse bolj usmerjeno v prakso s poudarkom na delovnih mestih in vajeništvu. Sistem spodbuja aktivno sodelovanje dijakov v delovnem okolju in tako omogoča pridobivanje neposrednih izkušenj, hkrati pa obstaja močna povezava med PSI in splošnim izobraževanjem, ki omogoča prehodnost med različnimi izobraževalnimi smermi.

***Švedska** ima decentraliziran izobraževalni sistem, ki daje regionalnim in lokalnim oblastem široko avtonomijo pri upravljanju izobraževanja na svojem območju.*

V **Estoniji** sistem PSI ni tako močno integriran z akademskim izobraževanjem, ampak je bolj usmerjen v zagotavljanje specifičnih kompetenc, ki so potrebne za hitrejšo zaposlitev, z manjšim poudarkom na teoretičnem znanju.

V Estoniji je PSI zasnovano s ciljem zagotavljanja specifičnih kompetenc, ki so potrebne za nemoteno vključitev na trg dela. Šibkejša povezava s splošnim izobraževanjem in akademskimi programi omejuje prehodnost med različnimi izobraževalnimi potmi, vendar se sistem nenehno prilagaja potrebam trga dela. Razmerje med vpisom dijakov v splošno srednješolsko izobraževanje, in tistimi, ki se vpišejo v PSI, znaša 3 proti 1.

V **Avstriji** prevladuje sistem, ki je močno osredotočen na vajeništvo kot sistematično in dolgoročno usposabljanje, ki poteka izmenično v šoli ali izobraževalnem centru in na delovnem mestu. PSI in akademsko izobraževanje sta ločena, z manj možnostmi za prehod med njima. Sistem vajeništva dijakom omogoča, da pridobijo praktične kompetence, ki so neposredno povezane s specifičnimi poklici. **Avstrija** ima tudi močno šolsko poklicno izobraževanje, tako srednješolsko kot tisto, ki zajema srednješolsko in višješolsko raven.

Avstrija je poznana po močnem vajeniškem (dualnem) izobraževanju z visokim deležem praktičnega usposabljanja pri delodajalcih, saj se kar 80 % kurikula izvede v podjetjih. Hkrati ima PSI tudi močno inkluzivno vlogo. Devetletno obvezno izobraževanje sega še v prvi letnik srednje šole, kar preprečuje osip na tranziciji iz enega šolskega podsistema v drugega. Avstrija je leta 2017 uvedla obvezno izobraževanje mladih do 18. leta starosti. Tako morajo biti vsi mladi do 18. leta starosti obvezno vključeni v srednješolske programe izobraževanja, vajeništvo ali drugo obliko formalno priznanega usposabljanja (sistem 15 + 3; glej razpredelnico 1).

Švica ima podoben sistem kot **Avstrija**, kjer je poudarek na vajeništvu in usposabljanju na delovnem mestu. Sistem je manj povezan z akademskim izobraževanjem, kar vodi do jasnejše ločnice med poklicnim in splošnim izobraževanjem.

V Švici se v poklicne programe vpiše dve tretjini mladih po zaključenem obveznem izobraževanju in jih tudi zaključijo. Večina populacije je po obveznem izobraževanju vpisana v PSI (in ne v splošno srednješolsko izobraževanje). Kvalifikacije PSI so v Švici zelo cenjene in so privlačen način za začetek kariere ter so pogosto prva izbira zelo sposobnih dijakov. PSI poteka po dualnem sistemu, ki omogoča pridobitev številnih poklicnih kvalifikacij že na ravni srednješolskega izobraževanja, ki jih mladi v drugih državah lahko pridobijo šele na terciarni ravni. V dualnih programih se izobražuje 9 od 10 dijakov, ki so vpisani v PSI.

Nizozemska je ena redkih držav v Evropi, ki ima predpoklicno izobraževanje na nižji sekundarni ravni (kar bi v **Sloveniji** bilo enako tretji triadi osnovne šole), in vanj je vključena več kot polovica učencev. Usmerjanje učencev v različne vrste programov se zgodi že pri 12 letih. PSI je dobro integrirano s splošnim izobraževanjem, omogoča pa tudi prehod na višje izobraževalne ravni. V **Franciji** je sistem PSI bolj centraliziran, formaliziran in akademsko usmerjen v primerjavi z nekaterimi drugimi državami. Proces decentralizacije je v 80. letih lokalnim oblastem omogočil večjo vlogo pri upravljanju izobraževanja. Čeprav povezava s trgom dela ni tako močna, je prehod na višje izobraževanje dobro urejen. Na **Hrvaškem** je PSI trenutno v procesu reformiranja. Cilj reform je izboljšati integracijo s splošnim izobraževanjem in višješolskimi programi ter okrepiti povezave s trgom dela. Na **Portugalskem** je PSI v preteklih letih doživelo preobrazbo za povečanje povezanosti s trgom dela in možnostmi za nadaljevanje izobraževanja ter postalo bolj prilagodljivo in odzivno na potrebe trga dela.

*Med proučevanimi državami se obvezno izobraževanje začne najbolj zgodaj v **Franciji**, in sicer pri 3 letih, najpozneje pa v **Estoniji** in na **Hrvaškem** (pri 7 letih). Obvezno izobraževanje se najpozneje zaključi na **Finskem**, v **Franciji** in na **Portugalskem** (pri 18 letih), pri čemer nekatere države, kot je **Avstrija**, prakticirajo še dodatno skrajšano obvezno izobraževanje. Trajanje celotnega obveznega izobraževanja je najdaljše v **Franciji** (15 let) in najkrajše na **Hrvaškem** (8 let).*

V razpredelnici 1 je predstavljen pregled začetne in končne starosti ter trajanja obveznega izobraževanja po proučevanih državah.

Razpredelnica 1: Pregled začetne in končne starosti obveznega izobraževanja po proučevanih državah

Država	Začetek obveznega izobraževanja (starost)	Konec obveznega izobraževanja (starost)	Trajanje obveznega izobraževanja (število let)
Finska	6 let	18 let	12
Danska	6 let	16 let	10
Švedska	6 let	16 let	10
Estonija	7 let	16 let	9
Avstrija	5 let	15 let (+ dodatno obvezno izobraževanje / usposabljanje do 18. leta)	10 + 2
Švica	4 leta	15 let	11
Nizozemska	5 let	16 let (+ dodatno obvezno izobraževanje / usposabljanje do 18. leta)	11 + 2
Francija	3 leta	18 let	15

Hrvaška	7 let	15 let	8
Portugalska	6 let	18 let	12

Vir: Compulsory education in Europe 2023/2024, Eurydice – Facts and Figures, 2023 (pridobljeno 14. 12. 2023 s <https://www.eurydice.si/publikacije/Compulsory-education-in-Europe-2023-24-EN.pdf>).

Na Finskem, v Avstriji, Švici, na Nizozemskem in Hrvaškem je v PSI programe vpisanih okrog 70 % dijakov v srednješolskem izobraževanju, kar je precej nad povprečjem držav OECD, ki znaša 44 %.

V razpredelnici 2 je predstavljen pregled sistema osnovnošolskega izobraževanja in starostna meja za vključitev v PSI po proučevanih državah.

Razpredelnica 2: Pregled sistema osnovnošolskega izobraževanja v povezavi s preходом v poklicno izobraževanje po proučevanih državah

Država	Sistem izobraževanja	Starostna meja za PSI
Finska	Enotna osnovna šola	16 let
Danska	Enotna osnovna šola	16 let
Švedska	Enotna osnovna šola	16 let
Estonija	Enotna osnovna šola	17 let
Avstrija	Zgodnja diferenciacija (1.–4. razred prvi del OŠ, 5.–8. razred drugi (glavni) del OŠ, 9. razred srednja šola)	15 let
Švica	Zgodnja diferenciacija (2 vrtec, 8 nižja OŠ, 3–4 diferenciacija)	14–15 let
Nizozemska	Zgodnja diferenciacija. Selekcija v nižjem sekundarnem izobraževanju. Več kot 50 % otrok v predpoklicnih programih. Specifičen sistem, ki temelji na zgodnji usmeritvi in izboru.	12 let
Francija	Zgodnja diferenciacija (6–11 let; 12–16 let)	16 let
Hrvaška	Enotna osnovna šola	14–15 let
Portugalska	Enotna osnovna šola	15 let

Razpredelnici 3 je predstavljen kratek pregled umeščenosti PSI v izobraževalni sistem po proučevanih državah.

Razpredelnica 3: Pregled umeščenosti PSI v izobraževalni sistem po proučevanih državah

Država	Pristop	PSI integri-rano v sred-nješolski sistem	Poudarek	Relacija s tr-gom dela
Finska	Nordijski	Da	Širok nabor progra-mov	Dobra
Danska	Nordijski	Da	Dualni sistem	Dobra
Švedska	Nordijski	Da	Širok nabor progra-mov	Dobra
Estonija	Tranzicijski, ki se pri-bližuje nordijskemu oz. finskemu	V prehodu	Modernizacija	V razvoju
Avstrija	Srednjeevropski	Močno	Dualni sistem	Zelo dobra

Švica	Srednjeevropski	Močno	Dualni sistem	Zelo dobra
Nizozemska	Specifičen	Manj	Teoretično znanje	Dobra
Francija	Južnoevropski	Manj	Teoretično znanje	Manjša
Hrvaška	Tranzicijski	V prehodu	Modernizacija	V razvoju
Portugalska	Južnoevropski	Manj	Teoretično znanje	Manjša

5.2 Glavne (prevladujoče) oblike poklicnega izobraževanja

Vse proučevane države izvajajo tako srednješolske kot višješolske/visokošolske programe PSI, programe vajeništva in programe izobraževanja odraslih. Večina srednješolskih programov PSI traja 3 leta, v nekaterih državah pa tudi 4. Vse države, vključene v študijo, imajo vsaj eno vrsto kvalifikacije začetnega PSI na tej ravni. V večini držav si kvalifikacije začetnega PSI delijo raven EQF 4 s splošnimi spričevali srednješolskega izobraževanja, ki omogočajo dostop do višješolskega in visokošolskega izobraževanja. V mnogih državah programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja na tej ravni, tako imenovani tehnični programi, vključujejo znaten delež poklicne teorije in splošnih predmetov ter vodijo do dvojnih kvalifikacij; omogočajo vstop na trg dela in tudi napredovanje v višješolsko in visokošolsko izobraževanje. V več državah so ti programi postali najbolj priljubljena možnost PSI. Kot so pokazale tudi druge raziskave Cedefopa, je vpis v te programe stabilen ali narašča. Nasprotno pa se je udeležba v bolj praktično usmerjenih programih na ravni EQF 3 v zadnjih dveh desetletjih zmanjšala, kot je razvidno v nekaterih vzhodnoevropskih državah.

Razlike med državami se kažejo v tem, da je pri nekaterih državah (**Estonija, Francija, Hrvaška in Portugalska**) večji poudarek na šolski obliki, čeprav se kažejo premiki na področju povezovanja z gospodarstvom. Pri nordijskih državah (**Finska, Danska** in v zadnjem času tudi **Švedska**) ter srednjeevropskih državah (**Avstrija in Švica**) je razvita intenzivnejša povezava izobraževanja z gospodarstvom. Na **Finskem** in na **Švedskem** je PSI bolj vpeto v širši sistem izobraževanja in usposabljanja, medtem ko je v **Avstriji, Švici** in na **Danskem** (dualni) sistem bolj formaliziran in strukturiran (specializacija in močno sodelovanje z gospodarstvom). **Nizozemska** uspešno kombinira prednosti nordijskega in srednjeevropskega pristopa.

V nadaljevanju so predstavljene **nekateri značilnosti PSI z vidika glavnih prevladujočih oblik PSI** za vsako od proučevanih držav. **Nordijska skupina** (s poudarkom na podatkih **Finske** in **Švedske** kot proučevanimi državama) poudarja kombinacijo izobraževanja v šoli in praktičnega izobraževanja v delovnem procesu,

prilagodljivost in tesno povezavo z delodajalci. PSI na **Finskem** je prilagodljivo, s poudarkom na izbiri modulov in individualnih potrebah učencev. Programi dijakom omogočajo izbiro med široko paleto poklicnih poti glede na svoje interese in poklicne cilje. Sistem je kombinacija šolskega izobraževanja in usposabljanja na delovnem mestu s širokim spektrom programov, ki so prilagojeni potrebam trga dela. Močna povezanost s podjetji zagotavlja relevantnost usposabljanja.

*Finska od leta 2018 izvaja obsežno reformo PSI, ki je prenesla težišča izobraževanja s sistemske naravnosti na osredotočenost na kompetence. Eden od ciljev reforme je, da mladi na **Finskem** dosežejo najmanj srednješolsko kvalifikacijo. Reforma prinaša večjo individualizacijo izobraževanja, več usposabljanja na delovnem mestu, večjo fleksibilnost doseganja kvalifikacij z udeležbo v programih, večjo uporabo digitalnih učnih okolij in priznavanje predhodno pridobljenih znanj (več mogočih poti do kvalifikacij).*

PSI na **Danskem** je znano po svojem dualnem modelu, ki povezuje izobraževanje v šoli in praktično izobraževanje v podjetjih. Poudarek je na praktičnem usposabljanju in pridobivanju kompetenc, ki so ključne za uspešno vključitev na trg dela. Skoraj vsi programi potekajo v dualnem sistemu in se na določeno obdobje izmenjujejo med delom v podjetju in izobraževanjem na matični šoli. Več kot 95 % udeležencev danskega PSI je vključenih v to vrsto izobraževanja. Kljub temu se danski sistem PSI srečuje z osipništvom in izvaja določene ukrepe za zmanjšanje tega. Ukrepi temeljijo na dualnem sistemu usposabljanja, večji vključenosti socialnih partnerjev in osredotočenostjo na vseživljenjsko učenje.

*Izobraževalni sistem na **Danskem** je decentraliziran, pretežno temelji na zaupanju ter upošteva potrebe lokalnih podjetij, ki se povezujejo z izobraževalnimi ustanovami. Sistem se nenehno spreminja zaradi globalizacije in vključevanja dobrih praks PSI iz drugih držav EU. Reforma iz leta 2015 vključuje izboljšanje odzivnosti sistema za trg dela, povečanje privlačnosti programov, boljše prilagodljivost potrebam podjetij in šibkejšim učencem, izboljšanje interakcije med podjetji in šolami, stalno obnavljanje metod učenja in povečanje transparentnosti sistema.*

PSI na **Švedskem** se osredotoča na kombinacijo teoretičnega izobraževanja in praktičnega usposabljanja. Sistem je zelo decentraliziran, kar regijam omogoča, da programe prilagajajo lokalnim potrebam trga dela. Vajeništvo je na Švedskem v primerjavi z državami z dualnim pristopom manj razvito, vendar v zadnjih letih v

porastu. **Estonija** je v zadnjem obdobju prešla na bolj modularen sistem PSI, ki šolsko izobraževanje združuje z elementi praktičnega usposabljanja. Sistem je v prehodu in se nenehno prilagaja zahtevam trga. Ključni elementi so kontaktni študij v šoli in virtualna komunikacija z učiteljem/mentorjem; delovna praksa, ki poteka v šoli in pri delodajalcu; samostojno učenje; opravljanje vajeništva, ki se od leta 2006 šteje za samostojno obliko srednješolskega izobraževanja.

V Estoniji imajo vsi dijaki v PSI možnost zaprositi za finančno pomoč v skladu z ustrezno zakonodajo, če izpolnjujejo merila, da se zagotovijo enake možnosti dostopa do izobraževanja. Okrog 40 % dijakov v PSI prejema finančno spodbudo, ki temelji na njihovem uspehu. Posebna finančna pomoč je namenjena dijakom iz ranljivih skupin, pri čemer vsaka izobraževalna ustanova razpolaga s posebnim skladom, ki ga financira država.

V **Avstriji** in **Švici** PSI temelji na dualnem sistemu. Vajeništvo ima v obeh državah dolgo tradicijo in velik poudarek. Avstrija ima tudi močno strokovno izobraževanje, ki se večinoma izvaja v šolski obliki.

V Avstriji obstaja tudi t. i. izobraževanje kot dodatna priložnost (nem. zweiter Bildungsweg), ki vključuje dve- do triletno programe, namenjene odraslim za pridobitev formalne kvalifikacije.

Nizozemska ima edinstven sistem, ki omogoča pridobitev enakih kvalifikacij po različnih poteh – tako v šolskih programih kot v dualnem sistemu. To omogoča večjo fleksibilnost in dostopnost izobraževanja, pa tudi boljšo usklajenost s trgom dela. PSI v **Franciji** je precej centralizirano in ponuja širok spekter poklicnih programov. Poudarek je na formalnem izobraževanju, čeprav obstajajo tudi možnosti za vajeništvo, ki je po reformi iz leta 2018 precej v porastu. PSI na **Hrvaškem** je še precej šolsko orientirano, čeprav so bile v zadnjih letih uvedene reforme za večje upoštevanje potreb trga dela in z večjim poudarkom na praktičnem usposabljanju (npr. kurikularna reforma iz leta 2015; uvajanje modela hrvaškega dualnega izobraževanja iz leta 2018; reforma strokovnega izobraževanja iz leta 2023). **Portugalska** ponuja različne programe PSI, ki se večinoma osredotočajo na šolsko izobraževanje, poudarek pa je na teoretičnem znanju in praktičnih kompetencah. Kažejo se tudi premiki na področju povezovanja z gospodarstvom.

V razpredelnici 4 je predstavljen pregled glavnih prevladujočih oblik PSI po proučevanih državah z vidika značilnosti sistema, programov PSI, vajeništva in izobraževanja za odrasle.

Razpredelnica 4: Pregled glavnih značilnosti prevladujočih oblik PSI po državah

Država	Pristop k izobraževanju	Značilnosti sistema	Začetno in nadaljevalno PSI	Vajeništvo	Izobraževanje za odrasle
Finska	Hibridni	Modularno, prilagodljivo, kombinacija šolskega in delovnega učenja	Širok spekter poklicnih kvalifikacij, poudarek na individualnem učenju, dobre možnosti za nadaljevanje izobraževanja	Kombinacija delovnega mesta in šole Močno podjetniško sodelovanje	Raznoliki programi za vseživljenjsko učenje, močan fokus na individualnih potrebah
Danska	Dualni	Kombinacija šolskega izobraževanja in vajeništva, poudarek na praktičnem usposabljanju	Širok nabor programov, poudarek na praktičnem usposabljanju Specializirani tehnološki in poslovni programi	Močna tradicija in integracija v šolski sistem	Programi za izpopolnjevanje veščin in prekvalifikacijo
Švedska	Hibridni	Kombinacija teoretičnega učenja in praktičnega usposabljanja, decentraliziran sistem	Programi usmerjeni v specifične sektorje, visoka raven prilagodljivosti Specializirani programi za napredne tehnične in poslovne veščine	Manj razvito kot v drugih nordijskih državah, vendar v porastu	Različni programi za odrasle in prilagodljivo učenje
Estonija	Prehodni	Mešanica šolskega in praktičnega usposabljanja, v prehodu	Usmerjenost v tehnične in poslovne veščine, nacionalne poklicne kvalifikacije Razvijajoči se programi, povezava z univerzami in visokim šolstvom	Vključevanje vajeništva v šolski sistem	Programi za nadaljnje izobraževanje in usposabljanje
Avstrija	Dualni	Močan poudarek na vajeništvu, kombinacija s šolskim izobraževanjem	Močno razviti poklicni programi s širokim spektrom usmeritev Fokus na specializiranih tehničnih in obrtnih veščinah	Ena izmed temeljnih oblik poklicnega izobraževanja, široka podjetniška mreža	Programi za nadaljnje usposabljanje in prekvalifikacijo
Švica	Dualni	Dualni sistem s tradicijo, močna povezanost s podjetji	Visokokakovostni programi, širok spekter izbire Poudarek na specializiranih in uporabnih veščinah	Ključni del sistema, visoka stopnja sodelovanja med industrijo in izobraževalnimi ustanovami	Obsežni programi za nadaljnje izobraževanje in razvoj
Nizozemska	Hibridni/dualni	Enake kvalifikacije po različnih poteh (šolska in vajeniška)	Raznolikost in fleksibilnost, številni poklicni programi	Dvojni sistem, enakost kvalifikacij ne glede na pot	Obsežni programi za vseživljenjsko učenje in razvoj

			Visokokakovostni programi, povezava z industrijskim in storitvenim sektorjem		
Francija	Šolski	Centraliziran, širok spekter programov, poudarek na formalnem izobraževanju	Širok spekter industrijskih in obrtnih programov Razviti programi z močnim poudarkom na profesionalizaciji	Manj razvito kot v nemško govorečih državah, vendar raste	Različni programi za profesionalni razvoj in vseživljenjsko učenje
Hrvaška	Šolski/prehodni	Tradicionalno šolsko orientiran, vključevanje praktičnega usposabljanja v novejšem času	Usmerjeni v tradicionalne in nove sektorje, nacionalne kvalifikacije V razvoju, povezava z evropskimi standardi in kvalifikacijami	V porastu, poudarek na povezavi s trgom dela	Programi za vseživljenjsko učenje, prekvalifikacijo
Portugalska	Šolski	Raznoliki programi, poudarek na teoretičnem znanju in praktičnih kompetencah	Poudarek na tehnoloških in poslovnih veščinah V razvoju, usmerjenost v specializacijo in veščine	Manj razvito, rast v programih vajeništva	Različni programi za profesionalni razvoj in nadaljnje izobraževanje

V nadaljevanju predstavljamo kratek pregled števila in značilnosti programov PSI po državah s kratko obrazložitvijo. Na število srednješolskih programov PSI po proučevanih državah vplivajo različni dejavniki, od velikosti same države glede na število prebivalcev, do socialno-ekonomskih in kulturnih dejavnikov ter posebnosti izobraževalnega sistema in trga dela. Največ programov PSI ima Francija (okoli 400), ki ima v skupini proučevanih držav daleč največ prebivalcev. Glede na majhno število programov sta zanimivi Estonija (26), ki ima v tej skupini najmanj prebivalcev, in Švedska (12), ki je po tej plati izjema tudi v primerjavi z nordijskimi sosedami (Finska 170, Danska 105). Pregled tudi kaže, da se število srednješolskih poklicnih programov/kvalifikacij zmanjšuje in da te postajajo širše, npr. na Nizozemskem in v Estoniji.

V razpredelnici 5 je predstavljeno okvirno število programov PSI po izbranih državah in nekatere izstopajoče značilnosti za vsako posamezno državo. Pri tem je treba poudariti, da so podatki o številu in značilnosti programov težje dostopni, različno interpretirani in objavljeni v različnih časovnih okvirih, zato so zgolj groba ocena.

Razpredelnica 5: Pregled števila programov PSI po proučevanih državah in nekatere izstopajoče značilnosti za vsako posamezno državo.

Država	Število srednješolskih programov PSI*	Značilnosti
Finska	Okoli 170 začetnih poklicnih kvalifikacij	Fleksibilnost, visoka kakovost in številne specializacije. Veliko število programov je posledica celovite narave vsake kvalifikacije, pogosto prilagojene specifičnim delovnim kompetencam in industrijam.
Danska	Začetnih 105, nadaljevalnih več kot 300	Programi vodijo do številnih specializacij. Izbor programov zagotavlja, da je PSI neposredno usklajeno s potrebami trga dela. Močan vpliv dualnega sistema.
Švedska	12	Programi so široki in zasnovani tako, da pripeljejo do različnih poklicev v specifičnem sektorju. Poudarek je na fleksibilnosti in vseživljenjskem učenju, kar omogoča fleksibilne možnosti nadaljnega izobraževanja ali zaposlitve.
Estonija	26 (zmanjšanje s 54 med letoma 2002 in 2019)	V fazi reformiranja sistema PSI, s fokusom na kakovosti in potrebami trga dela. Usklajevanje s standardi EU, poudarek na inovacijah in tehnologiji.
Avstrija	212 vajeniških poklicev, 200 priznanih vajeniških programov	Poudarek na vajeništvu (dualni sistem) in tesnih povezavah z industrijo. Visoka stopnje specializacije in široka izbire možnosti.
Švica	Okoli 230 začetnih poklicnih kvalifikacij	Močan dualni sistem, ki vodi do visokih stopenj zaposljivosti. Veliko število specializacij odraža zavezanost države k visokokakovostnemu in raznolikemu poklicnemu izobraževanju.
Nizozemska	179 kvalifikacij, 491 poklicev in skoraj	Visoka diferenciranost in fleksibilnost. Kompetenčno usmerjeno izobraževanje, ki zadovoljuje potrebe raznolikega prebivalstva.

	1000 izbirnih modulov, več kot 700 PSI tečajev	
Francija	Okoli 400 (od tega 200 CAP; 100 BAC-pro in 20 BMA)	Kompleksen PSI sistem s certifikati in diplomami. Vse večji poudarek tudi na vajeništvu.
Hrvaška	251 začetnih kvalifikacij	Fokus na razvoju kompetenc, pomembnih za lokalni in evropski trg dela. Število programov išče ravnotežje med tradicionalnimi obrtni in sodobnimi zahtevami industrije.
Portugalska	238 začetnih kvalifikacij	Fokus na povečanju privlačnosti in kakovosti PSI za usklajitev z okviri EU in potrebami trga dela.

5.3 Postopek razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij (vključno z vajeništvom)

Ključni elementi uspeha pri postopku razvoja izobraževalnih programov in kvalifikacij vključujejo sodelovanje med vladnimi institucijami, izobraževalnimi ustanovami in industrijo ter prilagodljivost in inovativnost programov s poudarkom na praktičnem usposabljanju in pridobivanju konkretnih kompetenc.

Večina obravnavanih držav pri pripravi izobraževalnih programov in kvalifikacij sledi nacionalnim kurikulumom in standardom. Priprava se navadno začne z analizo trga dela. Pri pripravi je vodilno ministrstvo, pristojno za izobraževanje, sodelujejo pa organi, pristojni za PSI, in drugi deležniki (delodajalci, sindikati, regionalni organi, izobraževalne ustanove, učitelji). V **nordijskih državah** ter **Estoniji, Avstriji, Švici** in na **Nizozemskem** so vladni organi, izobraževalne ustanove in industrija močno vključeni v pripravo programov. Priprava učnih načrtov v vseh proučevanih državah poteka skladno z nacionalnimi smernicami, ki se usklajujejo s potrebami trga dela. V **nordijskih državah** je pri tem poudarek na širokem naboru kompetenc, ki vključujejo ključne kompetence in splošna znanja, medtem ko je v **Avstriji, Švici** in na **Nizozemskem** večji poudarek na specifičnih poklicnih kompetencah. V **nordijskih državah** ter **Avstriji, Švici** in na **Nizozemskem** je priprava programov bolj decentralizirana in prilagodljiva, medtem ko je v drugih proučevanih državah večji poudarek na vladnih smernicah in centraliziranem pristopu. Izvajanje usposabljanja je domena izobraževalnih ustanov (srednje poklicne šole, višje poklicne šole, ljudske univerze itd.). Ocenjevanje in preverjanje uspešnosti sta usmerjeni k praktičnim kompetencam in v realnih delovnih okoljih. **Nordijske države** so dodatno usmerjene v kontinuirano izboljševanje programov, in sicer na podlagi povratnih informacij iz prakse, evalvacije programov in prilagajanja učnih načrtov.

V nadaljevanju je najprej predstavljen postopek razvoja izobraževalnih programov PSI na Finskem, ki je na tem področju primer dobre prakse, nato pa nekatere posebnosti po proučevanih državah.

Na **Finskem** obstajajo svetovalni odbori za razvoj poklicnih področij, ki vključujejo delodajalce, sindikate, strokovna združenja in izvajalce izobraževanje. Vsi udeleženi skrbijo za oblikovanje in redno posodabljanje poklicnih profilov, posodabljanje nacionalnega kurikula, kvalitetno usposabljanje na delovnem mestu ter preverjanje in ocenjevanje znanja. Gre za udeležbo vseh deležnikov v enotnem procesu oblikovanja, implementacije, evalvacije in posodabljanje nacionalnega kurikula.

*Ključni akterji pri razvoju izobraževalnih programov in kvalifikacij na **Finskem** so ministrstvo, pristojno za izobraževanje (sprejema smernice in politike ter sodeluje pri razvoju standardov in programov), odbor za poklicno izobraževanje ter zakoni, ki urejajo PSI v državi.*

Postopek priprave vključuje naslednje faze:

- 1. Načrtovanje in oblikovanje politik (raziskave in analize, strategije, cilji in smernice): na ravni države ob podpori strokovnjakov, raziskovalcev in drugih deležnikov.*
- 2. Sodelovanje deležnikov: delodajalci, sindikati, regionalni organi, izobraževalne ustanove in učitelji.*
- 3. Priprava učnih načrtov: vključujejo določene kompetence, znanja in spretnosti, ki jih morajo dijaki pridobiti med izobraževanjem; prilagojeni potrebam posameznih poklicev.*
- 4. Izvajanje usposabljanja: izvajajo ga izobraževalne ustanove, vključno s srednjimi šolami, poklicnimi šolami in višjimi šolami. Učitelji in mentorji so odgovorni za izvajanje programa in ocenjevanje dijakov.*
- 5. Ocenjevanje in preverjanje: v skladu z določenimi standardi. Ocenjevanje je usmerjeno k praktičnim kompetencam, ki jih bodo dijaki uporabljali v poklicnem življenju.*
- 6. Kontinuirano izboljševanje: vključuje povratne informacije iz prakse, evalvacijo programa in prilagajanje učnih načrtov glede na spremembe na trgu dela.*

***Finsko** PSI ima nacionalni okvir, ki zagotavlja skladnost in standardizacijo med različnimi izobraževalnimi ustanovami. Okvir je določen z zakonodajo in podzakonskimi akti ter je jasno opredeljen v finskih zakonih (ključen je zakon o izobraževanju) in uredbah.*

Na **Danskem** je vajeništvo prevladujoča oblika PSI v začetnem PSI (praktično vsi programi so organizirani kot vajeništvo). Podjetja, ki izvajajo usposabljanje v podjetjih,

tega tudi financirajo in so tako vključena v pripravo programov. Temu je prilagojen tudi postopek razvoja programov in kvalifikacij. Na **Švedskem** so se delodajalci aktivneje vključili v izobraževalne procese, kar je posledica vladnih ukrepov za izboljšanje kakovosti in usklajenosti PSI s potrebami trga dela, vključno z uvedbo vajeništva in povečanja števila vajeniških mest. **Estonija**, čeprav geografsko ni del Skandinavije, je pogosto vključena v nordijsko skupino zaradi svoje bližine in podobnosti izobraževalnih strategij. Izobraževalni programi se razvijajo v okviru sodelovanju med vlado, delodajalci in izobraževalnimi ustanovami. Vajeništvo lahko mladi opravljajo na vseh ravneh PSI (drugače od **Slovenije**, kjer je namenjeno samo nekaterim triletnim programom). Vajenci obdržijo status dijaka, čeprav poleg vajeniške pogodbe sklenejo tudi pogodbo o zaposlitvi z delodajalcem, ob tem pa prejemajo plačo, ki ne sme biti nižja od minimalne. **Avstrija** in **Švica** sta znani po svojih značilnih vajeniških programih. V nasprotju s **Slovenijo**, kjer je glavni akter pri PSI ministrstvo, pristojno za izobraževanje, je upravljavska struktura pri razvoju programov v **Avstriji** veliko bolj razpršena ter daje pomembno vlogo tudi drugim ministrstvom in socialnim partnerjem. Ta pristop omogoča, da so programi bolj usmerjeni v specifične potrebe sektorja.

*Uspešno zaključeno vajeniško izobraževanje v **Avstriji** (pri delodajalcu in v poklicno-tehniški šoli) mladim zagotavlja takojšnjo zaposlitev pri delodajalcu, tistim, ki hkrati z vajeništvom opravijo tudi poklicno maturo (po modelu vajeništvo in matura), je omogočen vpis v posrednješolske (višješolske) poklicne tečaje, na univerzo ali pedagoško fakulteto. Nadalje vajeništvo omogoča obiskovanje višjih strokovnih šol za odrasle, usposabljanje za mojstrske in poslovodske izpite ter izpite za izvajanje in možnost registriranja privatne prakse v različnih obrteh.*

Nizozemska uporablja pristop kvalifikacijskih dosjejev, ki določajo standardne izide za različne poklicne poti in potrebe na trgu dela. Ta sistem omogoča večjo prilagodljivost in usmerjenost v specifične kompetence, ki jih udeleženci potrebujejo za nastop na trgu dela. Udeleženci lahko pridobijo priznanje za svoje kompetence ne glede na to, kje so bili usposobljeni, upoštevajo pa se tudi neformalno pridobljene kompetence.

*V okviru PSI na **Nizozemskem** obstajajo tri organizacijske ravni, in sicer nacionalna, sektorska (zlasti v višjem sekundarnem PSI) ter regionalna/lokalna (ali šolska) raven.*

V **Franciji** je razvoj poklicnih programov pogosto bolj centraliziran, z močnim poudarkom na nacionalnih standardih in kurikulumih. Pri tem obstaja tendenca k bolj formaliziranim in reguliranim pristopom k PSI.

*France compétences je štiristranska nacionalna javna ustanova v **Franciji**, ki je bila leta 2018 ustanovljena za financiranje in urejanje PSI in vajeništva. Reforma sistema strokovnega usposabljanja iz leta 2018 je prestrukturirala upravljanje vajeništva, mehanizme financiranja in zagotavljanje vajeništva, da bi izboljšala njegovo privlačnost in odzivnost na trg dela. Z reformo je bil med drugim uveden osebni račun za usposabljanje (fr. compte personnel de formation), ki vsaki aktivni osebi omogoča pravico do usposabljanja v celotni aktivni dobi.*

Hrvaška je v procesu preoblikovanja svojega sistema PSI, da bi se ta bolj prilagajal trgu dela. Sistem se razvija na podlagi evropskih smernic in standardov. V razvoj izobraževalnih programov so poleg vladnih resorjev vključeni tudi drugi ključni deležniki. Pri tem se vse večja pozornost namenja potrebam na trgu dela.

*V letih od 2014 do 2020 se je število vajencev v vajeniških programih na **Hrvaškem** prepolovilo. Zato je ministrstvo za znanost in izobraževanje v sodelovanju s partnerskimi institucijami iz **Avstrije, Nemčije in Švice** zasnovalo pilotni dualni izobraževalni program. Posebnost programa je, da prvo leto poteka v šoli, naslednja leta pa pri delodajalcu. Praktične učne vsebine poudarjajo razvoj kakovostnih kompetenc in kvalifikacij, pomembnih za trg dela, ter spodbujajo inovativnost in podjetnost.*

Na **Portugalskem** je podobno kot v **Franciji** razvoj programov PSI bolj centraliziran in formaliziran. Pri pripravi izobraževalnih programov se v veliki meri upoštevajo nacionalne strategije in standardi.

V razpredelnici 6 je predstavljen pregled dejavnikov, ki vplivajo na postopek razvoja izobraževalnih programov po skupinah proučevanih držav glede na značilnosti.

Razpredelnica 6: Pregled dejavnikov, ki vplivajo na postopke razvoja izobraževalnih programov, po skupinah proučevanih držav glede na značilnosti

Kategorija	Nordijska skupina (Finska, Švedska) in Estonija	Srednjeevropska skupina (Avstrija, Švica, Danska) in Nizozemska	Južnoevropska skupina (Francija, Portugalska)	Tranzicijska skupina (Hrvaška)
Vključevanje industrije	Visoko	Visoko	Srednje	Nizko

Sistem vajeništva	Razvijajoč se	Zelo razvit	Manj razvit	V razvoju
Centralizacija	Decentraliziran	Centraliziran v Nizozemski, decentraliziran v Avstriji in Švici	Centraliziran	Prehaja iz centraliziranega
Uporaba nacionalnih kurikulumov/standardov	Da, s prilagodljivostjo	Da, s prilagodljivostjo	Da, strogi	Da, v procesu usklajevanja z evropskimi standardi
Poudarek na trgu dela	Da, s poudarkom na širokem naboru spretnosti	Da, s poudarkom na specifičnih spretnostih	Manjši	Da, usmerjen v tranzicijo

5.4 Politika vseživljenjskega učenja

Skupno vsem obravnavanim državam je prizadevanje za zagotavljanje kvalitetnega in dostopnega PSI, ki omogoča vključevanje različnih ciljnih skupin (tudi ranljivih) in se odziva na spremenljive potrebe sodobnega trga dela. Razlike med državami so predvsem v načinu uresničevanja teh ciljev, ki je pretežno odvisno od njihovih kulturnih, ekonomskih in zgodovinskih posebnosti.

Značilnosti nordijske skupine (**Finska, Danska, Švedska**) vključujejo visoko stopnjo vključevanja in fleksibilnosti vseživljenjskega učenja v kombinaciji s PSI. Velik poudarek je na prilagodljivosti izobraževalnih poti in vključevanju različnih ciljnih skupin, vključno z migranti in osebami s posebnimi potrebami. Povezave med začetnim (ang. *IVET*) in nadaljevalnim (ang. *CVET*) PSI so močne, z jasno usmeritvijo v potrebe trga dela in osebni razvoj. Poseben poudarek je namenjen tudi graditvi digitalnih kompetenc posameznika.

V letu 2022 je Švedska na področju indeksa digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) zasedala četrto mesto med 27 državami članicami EU. Delež prebivalstva z vsaj osnovnimi digitalnimi kompetencami je 67 %, delež z naprednimi digitalnimi kompetencami pa 36 %. Tretjina podjetij zaposlenim ponuja usposabljanja s področja IKT, kar je precej nad povprečjem EU (20 %).

Za **Avstrijo** in **Švico** je značilna tesna povezanost med izobraževanjem in trgom dela, kjer je PSI močno navezano na potrebe gospodarstva. Obe državi čedalje več vlagata v fleksibilen prehod med različnimi izobraževalnimi smermi, vključno z vseživljenjskim učenjem. V **Franciji** in na **Portugalskem** je opazen poudarek na dostopnosti izobraževanja in priznavanju neformalno pridobljenih znanj, tudi v

kombinaciji z vseživljenjskim učenjem. Sistemi PSI so usmerjeni v izboljšanje zaposljivosti in kompetenc, pri čemer se pozornost namenja tudi ranljivim skupinam, kot so odrasli z nizko stopnjo izobrazbe in migranti. V **Estoniji** in na **Hrvaškem** je opaziti težnjo k izboljšanju in modernizaciji sistema PSI, vključno z vseživljenjskim učenjem. Obe državi se osredotočata na izboljšanje kakovosti izobraževanja, povezovanje z delodajalci in trgom dela ter vključevanje ranljivih skupin v proces vseživljenjskega učenja. V nadaljevanju so predstavljene nekatere posebnosti politike vseživljenjskega učenja po proučevanih državah. **Finska** je znana po tem, da zelo poudarja vseživljenjsko izobraževanje in usposabljanje. Zagotavlja širok spekter možnosti za nadaljevanje izobraževanja v odrasli dobi, poseben poudarek je na prilagodljivosti in dostopnosti izobraževanja, tudi za ljudi s posebnimi potrebami.

Finska politika podpira različne oblike neformalnega in formalnega izobraževanja, vključno z obsežnimi programi za odrasle, ki so pogosto usmerjeni v razvoj poklicnih kompetenc in osebnega razvoja.

Podobno tudi **Danska** zagovarja močno politiko vseživljenjskega učenja, s poudarkom na fleksibilnosti, individualnem pristopu, prehodnostjo med programi in povezavo s trgom dela.

*Ljudske univerze na **Danskem** so posebne izobraževalne ustanove, usmerjene v neformalno izobraževanje odraslih. Ponujajo širok spekter tečajev, od umetnosti do političnih znanosti.*

Švedska sledi podobni logiki, z močnim poudarkom na vključevanju raznolikih družbenih skupin v proces vseživljenjskega učenja. Sistem je prilagojen tako mlajšim kot starejšim odraslim, posebna pozornost pa se namenja integraciji priseljencev in ljudi s posebnimi potrebami.

*Švedska ima enega najbolj razvitih sistemov vseživljenjskega učenja. Leta 2021 je bila vključenost v vseživljenjsko učenje na **Švedskem** nad 34 % in je bila najvišja v Evropski uniji. Vsaka odrasla oseba, stara najmanj 20 let, ki prebiva na **Švedskem**, ima zakonsko pravico do brezplačnega dostopa do formalnega izobraževanja odraslih. Mnogi odrasli dokončajo srednješolsko izobrazbo v ljudskih univerzah, ki jih organizirajo občine. **Švedska** ponuja specializirane izobraževalne programe za odrasle, ki so individualizirani, modularni*

in prilagodljivi.

Estonija je v zadnjih desetletjih naredila pomembne korake v razvoju sistema vseživljenjskega učenja, predvsem v smeri fleksibilnosti in možnosti za nadaljevanje izobraževanja. Posebno pozornost namenja tehnološkim kompetencam in digitalni pismenosti ter vključevanju ranljivih skupin v izobraževalni sistem.

*V **Estoniji**, na **Švedskem** in na **Hrvaškem** pri spodbujanju izobraževanja uporabljajo tudi vavčerje. V **Estoniji** neformalno nadaljevalno PSI ureja zakon o izobraževanju odraslih. Odrasle, zaposlene za določen čas, spodbujajo k nadaljnjemu formalnemu izobraževanju in usposabljanju tudi z vavčerji. Vavčerje prav tako uporabljajo na **Švedskem**, in sicer v okviru občinskega izobraževanja odraslih. Vavčer plača občina izvajalcu izobraževanja, ki ga učeči se izbere na trgu. Vavčerje za pridobivanje digitalnih in trajnostnih kompetenc (od leta 2023 tudi za opravljanje splošnih programov) so uvedli tudi na **Hrvaškem**. Namenjeni so vsem brezposelnim, zaposlenim odraslim prebivalcem in mladim, ki se ne izobražujejo in ne usposablajo, določenim skupinam upokojencev ter pod posebnimi pogoji tudi delavcem iz tretjih držav. Pričakuje se, da bo vavčerski sistem (od aprila 2022 do junija 2026) uporabilo več kot 30.000 oseb.*

Tako **Avstrija** kot **Švica** se zavzemata za vseživljenjsko učenje ter imata trdne in prilagodljive sisteme PSI, ki sledijo potrebam gospodarstva. Glavni cilj je zagotoviti, da državljani ohranjajo in razvijajo kompetence vse življenje ter se prilagajajo spremembam na trgu dela. Sistem prehoda med različnimi programi in stopnjami je prilagodljiv, možnost nadaljevanja študija pa je v obeh državah močno podprta.

*Za izobraževalni sistem v **Švici** je značilna visoka stopnja prehodnosti, tako da ni potrebe po posebnem izvajanju strategije vseživljenjskega učenja. To se v tej državi razume kot formalno, neformalno in priložnostno pridobljene kompetence, pri čemer pridobivanje znanja ni omejeno na določeno življenjsko obdobje ter ga je mogoče pridobivati v različnih okvirih in oblikah. Izobraževalni sistem na področju PSI omogoča pridobitev vseh formalnih kvalifikacij v vseh starostnih obdobjih.*

Nizozemska ima enega najbolj dinamičnih in prilagodljivih sistemov vseživljenjskega učenja v Evropi. Nizozemski pristop združuje elemente nordijskega pristopa z visoko stopnjo vključenosti in prilagodljivosti izobraževanja ter poudarka Avstrije in Švice na dualni povezanosti s trgom dela. PSI podpira individualne učne

poti skozi različne faze življenja, s posebnim poudarkom na pridobivanju in posodabljanju kompetenc, neformalno pridobljenih znanj ter vključevanju različnih ciljnih skupin v programe PSI, vključno z odraslimi, migranti in ljudmi s posebnimi potrebami. V **Franciji** je vseživljenjsko učenje osredotočeno na zagotavljanje širokega spektra izobraževalnih možnosti za ljudi vseh starosti. Posebna pozornost je namenjena prepoznavanju in validaciji neformalno pridobljenih kvalifikacij ter vključevanju ranljivih skupin, kot so migranti in odrasli z nizko stopnjo izobrazbe.

***Francija** ima najcelovitejši sistem priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja. Uvaja fleksibilne strukture kvalifikacij, ki so sestavljene iz več vrst kompetenc, ki so prenosljive med kvalifikacijami v vseživljenjskem učenju. Država ima sprejeto celovito strategijo za vseživljenjsko izobraževanje in usposabljanje (fr. stratégie pour l'éducation et la formation tout au long de la vie) z jasno definiranimi finančnimi viri in podpornimi orodji (osebni učni račun, pravica zaposlenih do izobraževanja itd.)*

Hrvaška se na področju izobraževanja srečuje s številnimi izzivi. Država si prizadeva spodbujati vseživljenjsko učenje, in sicer s podporo programom za izpopolnjevanje kompetenc, prilagajanjem izobraževalnih programov potrebam trga dela in vključevanjem ranljivih skupin v proces vseživljenjskega učenja. **Portugalska**, ki se je v preteklih letih spoprijemala z izzivi na področju izobraževanja, v zadnjem času povečuje svoja prizadevanja za spodbujanje vseživljenjskega učenja. Sistem PSI je usmerjen v izboljšanje kompetenc in zaposljivost ter boljše vključevanje odraslih in ranljivih skupin v izobraževalni sistem.

V razpredelnici 7 je kratek pregled ključnih značilnosti politik vseživljenjskega učenja v kombinaciji s PSI po proučevanih državah z različnih vidikov.

Razpredelnica 7: Pregled značilnosti vseživljenjskega učenja v kombinaciji s PSI po državah

Država/ka-tegorija	Fleksibilnost PSI	Povezava z delom	Povezava IVET in CVET	Vključevanje migrantov	Vključevanje posebnih potreb	Priznavanje neformalnega učenja
Finska	Visoka	Močna	Tesna	Aktivno	Dobro	Da
Danska	Visoka	Močna	Tesna	Aktivno	Dobro	Da
Švedska	Visoka	Močna	Tesna	Aktivno	Dobro	Da
Estonija	Srednja	Srednja	Srednja	Aktivno	Srednje	Da (v razvoju)
Avstrija	Srednja	Močna	Tesna	Srednje	Srednje	Da
Švica	Visoka	Močna	Tesna	Srednje	Srednje	Da
Nizozemsk	Srednja	Močna	Tesna	Aktivno	Dobro	Da
Francija	Visoka	Srednja	Srednja	Aktivno	Dobro	Da

Hrvaška	Srednja	Srednja	Srednja	Srednje	Srednje	Da (v razvoju)
Portugalska	Srednja	Srednja	Srednja	Srednje	Srednje	Da (v razvoju)

5.5 Mehanizmi za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter vgrajevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja

Medtem ko **nordijske države** in **Estonija** poudarjajo vključevanje različnih deležnikov in digitalno analitiko, imajo **Avstrija, Švica, Nizozemska** in **Hrvaška** bolj decentraliziran pristop k analizi trga dela s poudarkom na regionalnih značilnostih in potrebah trga dela. **Francija** in **Portugalska** se osredotočata na centralizirano analizo in razvoj specifičnih kompetenc. Nizozemska uporablja regionalni pristop k analizi trga dela v sodelovanju z nacionalnim raziskovalnim centrom.

V nadaljevanju so predstavljene ključne značilnosti in nekatere posebnosti ugotavljanja potreb na trgu dela in upoštevanja teh pri oblikovanju politik izobraževanja in zaposlovanja po proučevanih državah. Nordijske države (**Finska, Danska, Švedska**) v proces zbiranja in analize podatkov o trgu dela vključujejo različne deležnike, vladne agencije, izobraževalne ustanove in delodajalce. Ta pristop omogoča celovito razumevanje potreb trga dela in ustreznega prilagajanja izobraževalnih programov.

*Finska agencija TE-palvelut zbira obsežne podatke o zaposlovanju, brezposelnosti, povpraševanju po delovni sili, izobraževalnih programih in drugih gospodarskih kazalnikih na **Finskem**. Na podlagi tega pripravlja napovedi in analize o prihodnjih potrebah po delavcih in kompetencah na finskem trgu dela. Poleg tega zagotavlja podporo delodajalcem pri iskanju ustreznih kandidatov za prosta delovna mesta in svetuje iskalcem zaposlitve pri iskanju primernih priložnosti.*

Estonija se odlikuje po digitalni preobrazbi in vključevanju tehnoloških rešitev v vse segmente družbe, vključno z analizo trga dela. Država ima razvite celovite podatkovne zbirke, ki omogočajo natančno spremljanje in napovedovanje trendov na trgu dela. Zbirke so dostopne različnim deležnikom, kar spodbuja proaktivno načrtovanje in prilagajanje izobraževalnih programov.

*V **Estoniji** so vzpostavili sistem OSKA, celovit sistem za napovedovanje potreb trga dela, ki je ključen za načrtovanje potreb v PSI.*

V **Avstriji** in **Švici** je pristop k analizi trga dela bolj decentraliziran, s poudarkom na regionalnih značilnostih in potrebah. Prednost dualnega sistema je predvsem neposredna povezava med izobraževalnimi ustanovami in delodajalci, kar prispeva k bolj prilagodljivemu in relevantnemu izobraževalnemu sistemu glede na potrebe trga dela. **Nizozemska** se s svojim regionalnim pristopom k analizi trga dela razlikuje od drugih obravnavanih držav. Država ima mrežo regionalnih centrov, ki zbirajo in analizirajo podatke o lokalnih trgih dela. Hkrati z vsemi vključenimi akterji sodeluje tudi nizozemski raziskovalni center za izobraževanje in trg dela.

***Nizozemska** spodbuja razvoj politik in prakse v PSI, ki temeljijo na podatkih in inovacijah. Izpostavljamo pobudo, da bi poklicne šole morale prejemati ažurirane podatke o regionalnem trgu dela in podatke o osipnikih. Te informacije bi služile kot osnova za uvedbo prilagojenih mehanizmov in ukrepov na tem področju.*

Francija ima bolj centralizirane pristope k analizi trga dela. Vladne agencije imajo ključno vlogo pri zbiranju in analiziranju podatkov o trgu dela, za napovedovanje potreb trga dela pa se uporabljajo različne metode. Hkrati je vidno močno sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami in industrijo, kar omogoča prilagajanje izobraževalnih programov.

***Francija** ima vzpostavljen sistem za spremljanje in napovedovanje potreb na trgu dela, imenovan Centre d'études et de recherches sur les qualifications (Céreq). Céreq je francoski raziskovalni center, specializiran za analizo in razumevanje trga dela, izobraževalnih potreb in razvoja kvalifikacij.*

Hrvaška uporablja kombinacijo centraliziranega in regionalnega pristopa s poudarkom na razvoju lokalnih gospodarstev in prilagajanju izobraževalnih programov lokalnim potrebam, velik poudarek pa je tudi na usklajevanju s smernicami EU na tem področju. **Portugalska** ima podobno kot **Francija** bolj centralizirane pristope k analizi trga dela s ključno vlogo vladnih agencij pri zbiranju in analizi podatkov o trgu dela. Država se še posebej osredotoča na razvoj specifičnih kompetenc, ki so potrebne za

podporo hitro rastočim sektorjem.

V razpredelnici 8 je pregled značilnosti ugotavljanja potreb na trgu dela in upoštevanja teh pri oblikovanju politik izobraževanja in zaposlovanja po proučevanih državah.

Razpredelnica 8: Pregled značilnosti ugotavljanja potreb na trgu dela ter vgrajevanje ugotovljenih potreb v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja po državah

Država	Pristop k analizi trga dela	Vključeni deležniki	Način pridobivanja podatkov
Finska	Celovita, vključujoča analiza	Vladne agencije, izobraževalne ustanove, delodajalci	Raziskave trga, anketiranje, uradne statistike
Danska	Sodelovanje med agencijami in industrijo	Vladne agencije, izobraževalne ustanove, delodajalci	Državne statistike, industrijska partnerstva
Švedska	Integriran pristop	Vladne agencije, izobraževalne ustanove, delodajalci	Nacionalne statistike, tržne analize
Estonija	Tehnološko napredna, podatkovno usmerjena analiza	Vladne agencije, javnost	Digitalne zbirke podatkov, spletne ankete
Avstrija	Decentraliziran, regionalno usmerjen pristop	Regionalne vlade, izobraževalne ustanove, delodajalci	Regionalne statistike, povratne informacije iz industrije
Švica	Decentraliziran pristop, povezan z industrijo	Regionalne vlade, izobraževalne ustanove, delodajalci	Regionalni tržni podatki, industrijski viri
Nizozemska	Regionalni centri za analizo	Lokalne vlade, regionalni centri	Regionalna zbiranja podatkov, lokalne analize
Francija	Centraliziran, vladno voden pristop	Vladne agencije, izobraževalne ustanove	Nacionalne statistične agencije, državne raziskave
Hrvaška	Kombinacija centraliziranega in regionalnega pristopa	Vladne agencije, lokalne skupnosti	Kombinacija podatkov EU in nacionalnih statistik
Portugalska	Centraliziran pristop, usmerjen v razvoj kompetenc	Vladne agencije, izobraževalne ustanove	Državne raziskave, sektorske študije

5.6 Posodabljanje vsebin ključnih kompetenc in njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje

Ključne kompetence, ki jih proučevane države razvijajo v okviru programov PSI, so komunikacijske spretnosti, reševanje problemov, zmožnost samostojnega dela in odgovornosti, timsko delo, strokovna in tehnološka pismenost, socialne in kulturne kompetence ter digitalne in zelene kompetence. Države dajejo vse večji poudarek na tako imenovane transversalne kompetence (ang. *transversal competences*), ki so prenosljive med različnimi poklicnimi panogami.

Prav tako se kaže čedalje večji poudarek na razvoju kompetenc z vidika potreb trga dela. Pri tem so v ospredju nordijske in srednjeevropske države ter **Nizozemska**, druge proučevane države pa izvajajo številne ukrepe v tej smeri. **Francija** in **Portugalska** imata bolj centraliziran pristop, medtem ko so nordijski sistemi, pa tudi nizozemski, bolj decentralizirani, kar omogoča večjo prilagodljivost in inovacije na lokalni ravni.

*Vsaka od proučevanih držav je sprejela različne strategije k integraciji zelenih in digitalnih kompetenc v PSI. Posebej omenjamo **Finsko, Dansko, Švedsko, Estonijo** in **Nizozemsko**, ki so lahko primeri dobre prakse na tem področju. **Finska** je pionirka na področju integracije digitalnih in zelenih kompetenc v vse ravni izobraževanja s poudarkom na inovativnosti in interdisciplinarnosti. **Danska** sledi podobni agendi, pri čemer lahko omenimo program zelene preobrazbe (ang. green transition). **Švedska** je ena vodilnih držav na svetu na področju digitalizacije prebivalstva (dve tretjini prebivalstva ima osnovne digitalne kompetence). **Estonija** vključuje digitalne veščine na vseh ravneh izobraževalnega sistema. **Nizozemska** razvija zeleni kurikulum za PSI in uvaja širok spekter digitalnih inovacij v izobraževalne programe, npr. pobudo Green Skills Agenda.*

V nadaljevanju so predstavljene **nekateri posebnosti** posodabljanja kompetenc, njihovega umeščanja v programe, izvajanja pedagoškega procesa in njihovega ocenjevanja po proučevanih državah.

Finska je znana po svojem izobraževalnem sistemu, ki velja za enega najboljših na svetu. Fokus je na dijaku prilagojenem učenju, z manj poudarka na standardiziranih testih in več na celostnem razvoju dijaka. PSI je visoko cenjeno in tesno povezano s trgom dela. Dosežki v finskem PSI vključujejo visoko stopnjo zaposljivosti diplomantov, visoko kakovost izobraževanja in usposabljanja ter aktivno sodelovanje z gospodarstvom.

*Na **Finskem** uporabljajo inovativne učne metode, kot so učenje na podlagi reševanja primerov, projektno delo, praktično usposabljanje (vključno z vajeništvom), uporaba tehnologije in vključevanje prostovoljstva. Ocenjevanje kompetenc poteka prek izdelave tako imenovanih portfeljev, samoevalvacije, ocen vrstnikov, ocen mentorjev v podjetjih, pisnega izpita in zaključne naloge.*

Na **Danskem** sistem prav tako temelji na tesnem sodelovanju med izobraževalnimi ustanovami in industrijo, kar učencem omogoča, da pridobijo

relevantne kompetence in izkušnje. Poudarek je na ključnih kompetencah in njihovem razvoju v šoli. Cilj je podpreti perspektive praktičnega učenja v podjetjih. **Švedska** se močno osredotoča na vseživljenjsko učenje in fleksibilnost v PSI. Sistem omogoča prehajanje med različnimi izobraževalnimi smermi in priznava neformalno pridobljene kompetence. Pri upravljanju, organizaciji, razvoju in spremljanju PSI obstaja tripartitno soodločanje, kjer sodelujejo trije glavni deležniki: država, delodajalci in sindikati. Predvsem delodajalci so tisti pomembni akter, ki daje prave informacije o kompetencah, ki so ključne na trgu dela.

Na Švedskem so strokovne šole pogosto majhne. Skladno s tem se spodbuja regionalno povezovanje in sodelovanje med njimi, da se izboljša kakovost izobraževanja, razširi ponudba programov in ustvarijo možnosti za dijake. V ta namen so vzpostavljeni regionalni izobraževalni centri, kjer se različne strokovne šole in višješolske ustanove lahko povežejo in sodelujejo.

V **Estoniji** je prilagodljivost modulov z vidika kompetenc ključna. Polovico ključnih kompetenc poučujejo v posebnih modulih, ki so obvezni za vse dijake v poklicnih šolah, polovica pa jih je integriranih v osnovne module PSI, ki se razlikujejo glede na kvalifikacijo. V **Avstriji** je sistem PSI kompetenčno naravnano in upošteva izobraževalne standarde: splošne cilje (splošni učni izidi), didaktična načela in učne izide za specifično predmetno področje in module, vsebuje pa interdisciplinarne kompetence. V **Švici** je na področju PSI značilno dobro sodelovanje med konfederacijo, kantoni in trgom dela. Trg dela (in ne ministrstvo za izobraževanje, kot v Sloveniji) neposredno vpliva na PSI prek strokovnih organizacij. Te določajo vsebino PSI, vključno z dodajanjem novih izobraževalnih vsebin, pa tudi postopke za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Sistem PSI v **Švici** močno temelji na delodajalcih oziroma ga vodijo delodajalci. **Nizozemska** ima edinstven sistem, ki združuje značilnosti nordijskih in srednjeevropskih pristopov. Velik poudarek je na učencu prilagojenem učenju in s tem kompetencah ter tesnem sodelovanju z industrijo. **Francija** bolj poudarja akademsko izobraževanje, vendar je v zadnjih letih povečala naložbe v PSI. Sistem je precej centraliziran, z močnim vladnim nadzorom nad učnimi načrti in standardi.

Francija ima zelo razvejen sistem nacionalno priznanih kvalifikacij, ki z vključenostjo v dva nacionalna registra RNCP in posebni register (SR) z jasno določenimi kriteriji kakovosti

zagotavljajo legitimnost kvalifikacij. Poleg kvalifikacij, spričeval in diplom, ki jih izdaja država, je v ta register mogoče vključiti kvalifikacije socialnih partnerjev ali panožnih združenj (ang. on demand), če izpolnjujejo pogoje.

Hrvaška je na področju razvoja kompetenc v zadnjem obdobju dosegla določen napredek. Ponaša se s 25 regionalnimi kompetenčnimi centri, katerih naloga je ponudba najsodobnejših tehnologij, sodobnih pristopov poučevanja, rednih in občasnih strokovnih formalnih in neformalnih usposabljanj (npr. izkustveno učenje, natečaji, demonstracije znanj in veščin) ter sodelovanje z lokalnim prebivalstvom. Centri so namenjeni dijakom, odraslim, študentom, učiteljem, mentorjem poslovojem, (ne)zaposlenim in invalidnim osebam, učencem s posebnimi potrebami s ciljem njihove socialne vključenosti. Na **Portugalskem** je podobno kot v **Franciji** večji poudarek na akademskem izobraževanju, vendar pa v zadnjem času vse bolj investirajo tudi v PSI. Za dvig izobrazbenih stopenj in kvalificiranosti odraslih so na Portugalskem vzpostavili nacionalni sistem priznavanja, vrednotenja in certificiranja kompetenc odraslih, pridobljenih v formalnem, neformalnem in priložnostnem izobraževanju. S tem so mnogim odraslim omogočili, da se vključijo v sistem nadaljnjega izobraževanja odraslih v perspektivi vseživljenjskega učenja ter z njim pridobijo stopnjo izobrazbe in/ali poklicno kvalifikacijo.

V razpredelnici 9 je pregled ključnih značilnosti posodabljanja kompetenc, njihovega umeščanja v programe, izvajanja pedagoškega procesa in njihovega ocenjevanja po proučevanih državah.

Razpredelnica 9: Pregled ključnih značilnosti sistemov posodabljanja vsebine ključnih kompetenc in njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje po državah

Država	Sistem/pristop	Poudarek	Posodabljanje kompetenc	Umeščanje v programe	Izvajanje pedagoškega procesa	Načini ocenjevanja
Finska	Učencu prilagojeno	Celostni razvoj	Redno in dinamično	Integracija v kurikulum, poudarek na praktičnih veščinah	Učencu prilagojeno, skupinsko delo, projektno učenje	Formativno in reflektivno ocenjevanje, manjši poudarek na standardiziranih testih
Danska	Praktične izkušnje	Praktično usposabljanje	Pogosto, v sodelovanju z industrijo	Tesno povezano z delovnim trgom, modularni pristop	Praktično usposabljanje, delo v podjetjih	Kombinacija praktičnih testov in teoretičnega ocenjevanja
Švedska	Vseživljenjsko učenje	Fleksibilnost	Redno, s poudarkom na fleksibilnosti	Modularno, s priznavanjem prej pridobljenih kompetenc	Vseživljenjsko učenje, digitalne platforme	Formativno ocenjevanje, uporaba portfoliev
Estonija	Reformiran sistem	Digitalno učenje	Dinamično, s poudarkom na digitalnih kompetencah	Integracija inovacij in tehnologij	Digitalno učenje, interaktivne metode	Kombinirano ocenjevanje, uporaba e-portfoliev
Avstrija	Dualni sistem	Praktično usposabljanje	Redno, v okviru dualnega sistema	Dualni sistem, povezava s podjetji	Kombinacija šolskega in delovnega usposabljanja	Poudarek na praktičnem ocenjevanju in zaključnih izpitih
Švica	Dualni sistem	Specifične kompetence	Redno, v okviru dualnega sistema	Dualni sistem, povezava s podjetji	Kombinacija šolskega in delovnega usposabljanja	Praktično ocenjevanje, zaključni izpiti
Nizozemska	Hibridni sistem	Učencu prilagojeno	Redno, v sodelovanju z industrijo	Prilagodljivo, povezano z delovnim trgom	Projektno učenje, individualni pristopi	Formativno ocenjevanje, uporaba projekt-nih nalog
Francija	Akademski pristop	Teoretično znanje	Periodično, centralno vodeno	Akademski pristop, poudarek na teoriji	Tradicionalne predavalnice, teoretični poudarek	Standardizirani testi, pisni izpiti
Hrvaška	Reformiran sistem	Prilagoditev trgu	Periodično, reforme po potrebi	Povezava s potrebami trga, modularni pristop	Kombinacija teoretičnega in praktičnega učenja	Kombinacija pisnih in praktičnih izpitov
Portugalska	Akademski pristop	Teoretično znanje	Periodično, z nedavnim poudarkom na PSI	Integracija poklicnih modulov v splošne programe	Kombinacija teoretičnega in praktičnega učenja	Pisni in praktični izpiti

6 Izzivi na področju PSI po izbranih državah in v Sloveniji

Slovenija in tudi druge članice Evropske unije se na področju PSI srečujejo s številnimi izzivi.

V državah, vključenih v študijo, predstavljeno v pričujočem poročilu, so najpogosteje omenjeni izzivi, ki so navedeni v nadaljevanju – nekateri so skupni, drugi bolj specifični, saj se PSI razlikuje glede na ureditev v različnih državah in je vpeto v različne nacionalne okvire. Države na izzive odgovarjajo z različnimi ukrepi in strategijami.

6.1 Izzivi na področju PSI v izbranih državah

Delna poročila držav, ki so v prilogah, predstavljajo v nadaljevanju opisane izzive in strategije ter ukrepe, s katerimi te izzive obravnavajo.

6.1.1 Relevanten in odziven razvoj PSI

Relevanten in odziven razvoj PSI na hitre spremembe na trgu dela in širše v družbi, zahteva nenehno posodabljanje izobraževalnih programov, kompetenc učiteljev, spremenjene metode pouka in ocenjevanja ter okrepljeno sodelovanje s trgom dela, da bi na trg vstopali diplomanti z ustreznimi znanji in kompetencami. S tem izzivom se srečujejo vse države, še posebej pa ga omenjajo Francija, Švedska in Estonija. Za hitro odzivanje na potrebe na trgu dela države poudarjajo pomen kakovostnih podatkov o razvoju trga dela in napovedovanju potreb po znanju in kompetencah. Na primer, Estonija je z evropskimi sredstvi postavila celovit sistem za napovedovanje potreb trga dela (OSKA), ki vključuje podatke o potrebnih veščinah in kvalifikacijah v različnih sektorjih; zbirajo in analizirajo se tako statistični podatki kot podatki, pridobljeni z intervjuji s strokovnjaki in strokovnimi skupinami.

6.1.2 Večja privlačnost in kakovost PSI

Pomanjkanje kvalificiranih delavcev, ki ga države pripisujejo predvsem demografskim izzivom in v nekaterih državah večji privlačnosti splošnega izobraževanja, npr. na Danskem nakazuje na izziv, kako PSI narediti privlačnejše, da bi spodbudili večji vpis v PSI, izboljšali kakovost, dvignili raven doseženih kompetenc in zmanjšali osip, ki je v PSI v nekaterih državah velik izziv (npr. Danska, Nizozemska).

V več državah v strategijah posebej poudarjajo vlogo PSI pri pridobivanju novega znanja in kompetenc odraslih, ki so že na trgu dela, njihovih dokvalifikacijah in prekvalifikacijah.

6.1.3 Pomanjkljiva bralna in matematična pismenost ter potreba po digitalnih in zelenih kompetencah

Bralna in matematična pismenost dijakov/vajencev, ki vstopajo v PSI, sta pomanjkljivi, kar kažejo rezultati mednarodne raziskave PISA. Tudi podjetja poročajo, da vajenci nimajo razvitih osnovnih bralnih in matematičnih spretnosti in veščin (npr. v Avstriji). Te spretnosti so tudi osnova za pridobivanje ključnih kompetenc, kot so digitalne, okoljske, podjetnostne in druge ključne kompetence, ki jih narekujejo hitre spremembe na trgu dela. Avstrija si je zadala cilj, da nihče ne sme dokončati osnovnega izobraževanja, ne da bi dosegel osnovno raven v branju, pisanju in pri matematiki, Danska pa pripravlja dodatne tečaje za dijake, ki niso zadostno bralno ali matematično pismeni. V vseh državah pri kurikularnih prenovah namenjajo veliko pozornosti ključnim kompetencam za digitalni in zeleni prehod, pa tudi osebnostnim, socialnim in podjetnostnim kompetencam.

6.1.4 Izboljšanje mentorstva in kakovosti praktičnega usposabljanja v podjetjih (PUD)

Usposobljeni mentorji in praktično usposabljanje v PSI igrajo pomembno vlogo pri hitrem odzivanju na nove zahteve in usposabljanju dijakov/vajencev za spoprijemanje z njimi, vendar je v marsikateri državi izziv zagotavljanje kakovostnih učnih mest in usposobljenosti mentorjev.

6.1.5 Okrepitev vloge socialnih partnerjev

V marsikateri državi, ki nima dolge tradicije vključevanja socialnih partnerjev v načrtovanje, izvedbo in vrednotenje PSI, kot je to urejeno v Avstriji, Švici in na Danskem, je izziv, kako optimizirati socialni dialog, opolnomočiti delodajalce in sindikate ter jih motivirati, da prispevajo k razvoju PSI. Politike se osredotočajo na krepitev njihove vloge, zagotavljanje kakovostnih učnih mest in krepitev praktičnega usposabljanja na delovnem mestu. Države poročajo o finančnih in nefinančnih spodbudah za delodajalce. V avstrijskem poročilu so omenjene spodbude vlade za delodajalce in nadomestila za vajence.

6.1.6 Izboljšanje koordinacije med ministrstvi in prečnimi politikami

Koordinacija med različnimi ministrstvi in sektorji ter prečnimi politikami (zaposlovanje, socialne politike, gospodarstvo, migracije, regionalni razvoj itd.), ki so pomembne za razvoj v prihodnost usmerjenega PSI, je šibka in nezadostna. Tako švicarsko poročilo govori o premalo intenzivnem sodelovanju in mreženju kantonalnih uradov za poklicno izobraževanje s sistemi za zagotavljanje socialne varnosti in za spodbujanje integracije. V nekaterih državah, npr. v Franciji, so izziv deljene pristojnosti ter usklajevanje PSI med državo, regijami in predstavniki poslovnega sveta. Pri urejanju začetnega PSI sodelujejo različna ministrstva, vključno z ministrstvom za nacionalno izobraževanje, visoko šolstvo in raziskave, medtem ko je nadaljevanje strokovnega izobraževanja in usposabljanja v pristojnosti ministrstva za delo. Ministrstva imajo različne cilje in vire financiranja, zato je potrebnega veliko truda za usklajevanje. Nova zakonodaja (2018) je ustvarila novo javno institucijo *France compétences* s štiripartitno sestavo, v kateri so zastopane država, regije, delodajalske in sindikalne organizacije. Ta platforma povezuje vse deležnike v PSI (začetnem in nadaljevalnem), skrbi za implementacijo in finančno regulacijo vajeništva itd.

6.1.7 Izboljšanje prehodnosti in fleksibilnosti med podsistemi

Izobraževalni sistemi v mnogih državah so segmentirani, zato sta velik izziv in fokus politik izboljšanje prehodnosti med različnimi sistemi (osnovnošolsko izobraževanje – srednješolsko poklicno izobraževanje – terciarno izobraževanje) ter priznavanje učnih izidov, pridobljenih formalno, neformalno ali priložnostno v okviru vseživljenjskega učenja. Poudarek je na graditvi povezanega in fleksibilnega sistema PSI, ki posamezniku omogoča, da po pridobitvi začetne poklicne kvalifikacije in uspešnem prehodu na trg dela dopolnjuje in izpolnjuje svoje znanje in kompetence v okviru vseživljenjskega učenja, da nadaljuje svoje izobraževanje na terciarni ravni in da se mu priznajo in ovrednotijo tudi kompetence, pridobljene zunaj formalnega izobraževalnega sistema. Francija ima zelo fleksibilen in vključujoč sistem, ki ob jasno določenih kriterijih kakovosti omogoča, da se v nacionalno ogrodje kvalifikacij vključijo tudi zasebno pridobljene kvalifikacije (ki jih razvijejo zasebni izvajalci, strokovna združenja itd.); uvajajo se fleksibilne strukture kvalifikacij, ki morajo biti sestavljene iz enot kompetenc (ang. *units/blocks of competences*), in so prenosljive med kvalifikacijami v vseživljenjskem učenju. Francija ima tudi enega najbolj razvitih sistemov priznavanja neformalno pridobljenega znanja, ki lahko vodi do kvalifikacij na

vseh osmih ravneh nacionalnega ogrodja kvalifikacij. Tudi avstrijsko poročilo navaja, da v Avstriji nacionalno ogrodje za vseživljenjsko učenje omogoča, da se vanj vključijo ne samo kvalifikacije, pridobljene v formalnem sistemu, temveč tudi kvalifikacije, pridobljene zunaj formalnega sistema. Države krepijo privlačnost PSI tudi z večjo dostopnostjo in prehodnostjo v terciarno izobraževanje. Avstrija in Švica sta v zadnjem desetletju naredili veliko za večji dostop diplomantov PSI do terciarnega izobraževanja. Avstrija je poleg poklicne mature (nem. *Berufsreifeprüfung*) uvedla tudi tako imenovani izpit o upravičenosti za študij (nem. *Studienberechtigungsprüfung*), ki je neke vrste sprejemni izpit in se lahko opravlja na desetih področjih ter omogoča dostop do študijskih programov v izbrani študijski smeri brez opravljene mature (kandidati morajo biti stari najmanj 20 let). Švica omogoča, da se vajenci na poklicno maturo pripravljajo med opravljenim vajeništvom ali po njem.

6.1.8 Krepitev socialne vključenosti

V mnogih državah je zelo poudarjena **inkluzivna vloga** PSI in veliko truda se vlaga v to, da dijaki in vajenci dosežejo začetno poklicno kvalifikacijo. V Avstriji so vpeljali rešitev, da devetletno obvezno izobraževanje sega še v prvi letnik srednje šole – ta ukrep prepreči osip na prehodu iz enega šolskega podsistema v drugega. Tudi v skladu z evropskimi smernicami, katerih cilj je zmanjšati delež mladih, ki niso v sistemu izobraževanja oziroma usposabljanja niti niso vključeni na trg dela, je Avstrija leta 2017 uvedla obvezno usposabljanje mladih do 18. leta starosti, kar pomeni, da morajo biti vsi mladi do 18. leta vključeni v srednješolski program, vajeništvo ali drugo obliko formalno priznanega usposabljanja in si pridobiti začetno poklicno kvalifikacijo kot minimalni standard za vstop na trg dela in sodelovanje v družbi.

6.1.9 Zvišanje ravni poklicnega znanja ter digitalnih in zelenih kompetenc

Robotizacija in digitalizacija zahtevata visoko raven poklicnega znanja in kompetenc. Države krepijo ponudbo poklicnih in strokovnih programov na ravneh 5–8 EOK znotraj visokošolskega prostora in tudi zunaj. Švedska je primer države, ki je v zadnjih dveh desetletjih razvila zelo razvejeno ponudbo višješolskih programov različnih dolžin, katerih glavni cilj je prehod na trg dela in hitro odzivanje na nove potrebe. Programi se redno posodabljaajo z novimi kompetencami in spretnostmi, ki so potrebne na trgu dela. Večina programov je na voljo na področjih digitalizacije in avtomatizacije, zelene tehnologije in energetske učinkovitosti. Krajši programi višjega

strokovnega izobraževanja in usposabljanja ponujajo usposabljanje strokovnjakov, ki morajo obnoviti svoje znanje, napredovati na nova in zahtevnejša delovna mesta ali spremeniti poklicno pot. Ti programi so krajši od obstoječih programov višjega strokovnega izobraževanja in usposabljanja (ravni 5 in 6 EQF) in ne vodijo do polnih kvalifikacij. Švica je država, kjer je mogoče po začetnem poklicnem izobraževanju in usposabljanju to nadaljevati v poklicnih in strokovnih programih, certificirati znanje, pridobljeno zunaj formalnega sistema, in doseči poklicne kvalifikacije na vseh ravneh EOK (5–8).

6.1.10 Promocija učiteljskega poklica v PSI

O izzivu pomanjkanja učiteljev v PSI, njihovi strokovni in pedagoški usposobljenosti ter opremljenosti z novimi kompetencami (npr. digitalnimi, podjetnostnimi, zelenimi) govorijo delna poročila Danske, Estonije, Francije, Finske in tudi drugih držav. Države vlagajo veliko sredstev v promocijo učiteljskega poklica v PSI in dodatnega izobraževanja učiteljev. Veliko držav poudarja pomen praktičnega usposabljanja pri izobraževanju učiteljev tudi v podjetjih.

6.1.11 Okrepljena karierna orientacija

Karierna orientacija mladih in tudi drugih ciljnih skupin omogoča izbiro izobraževalnega programa, v katerem bodo uspešni in zadovoljni. Na Danskem veliko pozornosti namenjajo usmerjanju dijakov in vajencev prek uvajalnih modulov; spodbujajo povezovanje s podjetji že v zadnjih razredih osnovne šole in vključevanje praktičnih poklicnih kompetenc v kurikule osnovnih šol. V Franciji so zakonsko vzpostavili novo pravico do »vseživljenjske orientacije«, ki krepi pravico posameznika do usmerjanja in usposabljanja v celotnem življenjskem obdobju. Osebe pravico do usposabljanja obdržijo tudi ob menjavi zaposlitve.

6.1.12 Večja individualizacija izobraževalnih programov

Pestra in zelo raznolika populacija mladih, odraslih in drugih ciljnih skupin (npr. migranti, dijaki s posebnimi potrebami) je velik izziv pri implementaciji kurikula in odzivanju na zelo raznolike potrebe učečih se. Veliko držav uvaja večjo individualizacijo in omogoča vsem učečim se, tudi mladim v začetnem PSI, pripravo individualnih izobraževalnih načrtov. Ta pristop v zadnji reformi krepi Finska, kjer imajo učeči se ob pripravljenem individualnem učnem načrtu možnost prožnega pridobivanja

kvalifikacij z obiskovanjem programov v izobraževalnih ustanovah, na delovnem mestu in/ali v digitalnem učnem okolju. Danska je uvedla posebno orodje Elevplan za udeležence v PSI, ki omogoča oblikovanje individualnega načrta izobraževanja in tudi povezavo s podjetjem, kjer je mogoče razviti kompetence. Veliko držav je sprejelo posebne ukrepe in finančne spodbude za dostop in vključevanje ranljivih skupin v PSI, vključno z migranti, ljudmi z nizko izobrazbo in osebami, ki so zunaj izobraževalnega sistema. To je še posebej poudarjeno v poročilih Francije, Estonije in Švedske.

6.1.13 Večja avtonomija in opolnomočenje šol za inovacije

Kaže se potreba po večji avtonomiji in opolnomočenju šol za vpeljavo inovacij v izobraževalne programe, zagotavljanje kakovosti in odzivanje na potrebe regionalnega trga dela in vključenih v izobraževanje ter sodelovanje z regionalnimi deležniki. Nizozemsko ministrstvo, pristojno za izobraževanje, poklicne šole in šolski centri so podpisali sporazum, s katerim so se dogovorili o skupnih ciljih politike za določeno obdobje, šolski centri pa so pripravili implementacijske načrte inovacij programov v tesnem sodelovanju z regionalnimi deležniki in podjetji. Poklicnim šolam in šolskim centrom so na voljo aktualni kakovostni podatki o regionalnem trgu dela, zaposljivosti diplomantov in pomanjkanju kvalificiranih delavcev, kar jim omogoča, da svojo ponudbo hitro prilagodijo novim potrebam na trgu dela. Nekaterе države med pomembne ukrepe uvrščajo tudi tesnejše sodelovanje med poklicnimi in strokovnimi šolami ter sodelovanje teh s splošnoizobraževalnimi šolami ter višjimi in visokimi strokovnimi ustanovami. Estonsko poročilo poudarja pomen spodbujanja in podpore ter opolnomočenje šol v smeri njihove inovativnosti ter za podporo ravnateljem in učiteljem, da postanejo spodbujevalci sprememb. Francosko poročilo poudarja tudi pomen modernizacije opreme in pristopov v izobraževalnih ustanovah, da bi bile te v koraku s tehnološkim napredkom in industrijskimi inovacijami.

6.1.14 Priprava učinkovitih finančnih ukrepov in reform

Veliko držav se spoprijema z izzivom, kako z obstoječimi ali celo manjšimi finančnimi sredstvi doseči več. Zagotavljanje visoke kakovosti PSI zahteva nenehno spremljanje in ocenjevanje učinkovitosti in kakovosti izvajanja izobraževalnih programov. Izziv je pripraviti ukrepe in reforme na podlagi podatkov, ki jim mnoge države namenjajo veliko pozornosti (npr. Finska, Nizozemska). Mnoge države reforme uvajajo celostno in prilagajajo tudi financiranje. Na primer Finska je ob uvajanju reform

2018 uvedla nov finančni model, ki je sestavljen iz temeljnega financiranja (ang. *core funding*), ki znaša 50 %, financiranja po rezultatih (ang. *performance funding*), ki znaša 35 %, in financiranja po učinkovitosti (ang. *effectiveness funding*), ki znaša 15 %. O podobnem modelu lahko beremo v poročilu Estonije. Oglašajo se tudi kritični glasovi, ki poudarjajo, da novi finančni model na Finskem prinaša tudi tveganje, da bodo šole znižale kriterije za podelitev kvalifikacij oziroma dvignile kriterije za vstop v izobraževalne programe. Opozarjajo tudi, da bi povečanje praktičnega izobraževanja v delovnem procesu lahko vplivalo na možnosti prehoda v visokošolsko izobraževanje in tudi na zaposlitev pozneje v življenju.

6.1.15 Spodbujanje mednarodne mobilnosti

V sklopu izzivov držav je tudi povečanje internacionalizacije ter spodbujanje mednarodnih izkušenj in mobilnosti dijakov in vajencev v PSI. Države vlagajo veliko truda v to, da dijakom in vajencem omogočijo mednarodno izkušnjo, hkrati pa si prizadevajo za priznavanje rezultatov in znanja, pridobljenega na mobilnosti.

Do zdaj smo osvetlili izzive, s katerimi se države srečujejo, v nadaljevanju pa povzemamo še ključne trende, ki se dotikajo kurikularne preнове, okrepljenega sodelovanja z delodajalci, oblikovanja enotnega in fleksibilnega sistema PSI, podatkov za oblikovanje politik, razvoja novih pedagoških pristopov in določanja kazalnikov, s katerimi se spremlja razvoj na področju PSI.

- V vseh državah, vključenih v študijo, **poteka kurikularna prenova PSI**, katere cilj je posodobitev izobraževalnih programov z novimi poklicnimi in ključnimi kompetencami, pomembnimi na trgu dela in širše v družbi. Poudarek je na kompetenčnem pristopu ter pridobivanju poklicnih in ključnih kompetenc. Na primer Finska z zadnjo reformo (2018) krepi kompetenčno izobraževanje, ki poleg strokovnega znanja poudarja pridobivanje praktičnih veščin in znanja, ki pripomore k boljši pripravljenosti dijakov in vajencev na vstop na trg dela in spoprijemanje z realnimi problemi. Tudi Francija z reformami krepi pristop, temelječ na kompetencah in jasnosti zapisov učnih izidov v vseh vrstah spričeval in diplom. Poleg kompetenčnega načrtovanja in izvedbe izobraževanja, ki je tesno povezano s podjetji, države razvijajo instrumente za vrednotenje in ocenjevanje kompetenc. Finska že nekaj let uvaja tako

imenovane prikaze spretnosti (ang. *skills demonstrations*). Tudi Avstrija je dosegla velik napredek pri implementaciji kompetenčnega pristopa, vključno z (delno) standardizirano maturo in diplomskim izpitom na višjih strokovnih šolah (nem. *standardisierte, kompetenzorientierte Reife- und Diplomprüfung – BHS*).

- **Okrepljeno sodelovanje z delodajalci in krepitev praktičnega izobraževanja v delovnem procesu**, vključno z uvajanjem **vajeništva**. Poleg Švice, Avstrije in Danske, ki imajo dolgoletno tradicijo praktičnega usposabljanja v podjetjih, vse države, vključene v raziskavo, temu namenjajo veliko pozornosti. Vajeništvo je v nekaterih državah pomembna alternativna pot za **pridobivanje poklicnih kvalifikacij tudi na višjih ravneh**, vključno z višjim in visokim izobraževanjem (ravni 3–7 EOK), kot je to v Švici in Franciji. Zadnja reforma v Franciji (2018) je z zakonom o izbiri profesionalne poti okrepila vajeništvo tako v začetnem kot v nadaljnjem izobraževanju ter konsolidirala upravljalne in finančne mehanizme za njegovo uspešno implementacijo. Države podpirajo delodajalce s subvencijami in drugimi nematerialnimi ukrepi, npr. v Avstriji. Na Danskem vsa podjetja ne glede na njihovo vključenost v PSI prispevajo določen znesek na zaposlenega v finančni sklad, iz katerega podjetja dobijo delno povračilo za zagotavljanje vajeniških mest in za udeležbo zaposlenih pri nadaljnjem usposabljanju. Mnoge države imajo posebne ukrepe in spodbude za vključevanje odraslih v vajeništvo. V Avstriji obstaja možnost bolj fleksibilne oblike vajeništva za starše in kandidate z zdravstvenimi težavami (od leta 2020). V Franciji je na voljo vrsta instrumentov, ki so odraslim v pomoč, da ostanejo vključeni v usposabljanje vse življenje (vajeništvo, osebni račun za individualno učenje, pravica zaposlenih do izobraževanja in usposabljanja, celovit sistem priznavanja predhodno pridobljenega znanja). Švedska, ki ima tradicionalno močno šolsko obliko PSI, je sprožila reforme za večjo vključenost socialnih partnerjev ter spodbujanje učenja in vajeništva na delovnem mestu v poklicnih programih. Ta prizadevanja prispevajo k bolj praktičnemu in v delo usmerjenemu pristopu k izobraževanju.
- **Oblikovanje enotnega in fleksibilnega sistema PSI za mladino in odrasle v luči vseživljenjskega učenja**. To je cilj zadnje reforme na Finskem. Reforma omogoča, da se kvalifikacije pridobijo na različne načine (v šoli, na delovnem mestu, v virtualnem okolju; tudi s priznavanjem predhodno pridobljenega znanja in kompetenc, pridobljenih z neformalnim in priložnostnim učenjem). Finska

nima posebnih kvalifikacij za odrasle, ki jih je mogoče pridobiti s certificiranjem neformalnega učenja, temveč je to pot do različnih kvalifikacij (začetnih, nadaljevalnih in specializacij). Velika fleksibilnost PSI omogoča sočasno obiskovanje PSI in splošne srednje šole oziroma priprave na splošno maturo med PSI, tudi obiskovanje tečajev na visokih strokovnih šolah. Spodbuja se sodelovanje različnih izvajalcev na različnih ravneh izobraževanja (poklicne šole, splošne srednje šole, politehniko in drugi izvajalci na regionalni ravni). Vse države dajejo velik poudarek razvoju izobraževalne ponudbe v digitalnem okolju in razvoju fleksibilnih učnih poti. Tudi Švedska ima vzpostavljen sistem za priznavanje predhodnega pridobljenega znanja, ki posameznikom omogoča prejemanje kreditnih točk za predhodno izobrazbo in delovne izkušnje. To pospeši proces pridobivanja novih kvalifikacij.

- Mnoge države poudarjajo pomen **ustreznih podatkov za oblikovanje politik** in ukrepov v PSI ter **nenehne izboljšave in na raziskavah temelječe prakse**. Kot primer navajamo Finsko, Švedsko in Nizozemsko. Za finski sistem PSI so značilne stalne izboljšave in inovacije. Prakse, ki temeljijo na raziskavah, in redne evalvacije pomagajo izboljšati kakovost programov PSI in njihove izvedbe. Finska je država, ki je s ciljnim ukrepi in nenehnimi izboljšavami v zadnjih dveh desetletjih povečala privlačnost in vpis v PSI.
- Veliko držav omenja pomen **razvoja novih pedagoških pristopov, ki so osredinjeni na dijaka/vajenca** in podporo informacijskih tehnologij pri učenju. Na primer finski sistem PSI sprejema pristop, osredotočen na dijaka/vajenca, s poudarkom na celostnem razvoju, vključno z osebno rastjo, socialnimi veščinami in prilagodljivostjo. Danska je s posebnimi ukrepi podprla razvoj novih možnosti, ki jih omogočajo nove komunikacijske tehnologije za poučevanje oseb s posebnimi potrebami.
- Države si pri obravnavanju izzivov in sprejemanju ukrepov postavljajo **jasne kazalnike**. Danska si je na primer postavila jasne kazalnike glede vpisa, zaključevanja in tudi kakovosti učnega procesa v PSI. Več učencev mora vstopiti v PSI neposredno iz obveznega šolanja, kar se bo povečalo z 18 % leta 2015 na 30 % do leta 2025. Stopnje dokončanja PSI je treba izboljšati, in sicer z 52 % leta 2012 na 67 % leta 2025. PSI mora podpreti vse dijake, da dosežejo svoj potencial. Prav tako je treba postopoma povečati zadovoljstvo dijakov in delodajalcev s PSI. V Švici so si konfederacija in kantoni zadali za cilj, da 95 %

vseh mladih, starih 25 let, zaključi srednješolsko izobraževanje. V ta namen so na ravni konfederacije, kantonov in strokovnih organizacij sprejeli vrsto ukrepov za zagotovitev boljše prehodnosti med obveznim izobraževanjem in srednjim poklicnim izobraževanjem. Trenutno je ta cilj skorajda uresničen med populacijo mladih s švicarskim državljanstvom (94,1 % med mladimi, rojenimi v Švici). Nadaljnji ukrepi bodo potrebni za migrante, bodisi za tiste, ki od rojstva živijo v Švici, bodisi za tiste, ki so se le deloma šolali v Švici, in pri katerih je velika verjetnost, da srednješolskega izobraževanja ne bodo dokončali. Tudi na Portugalskem je kljub relativno nizki izobrazbeni strukturi uspešno zaključeno srednješolsko izobraževanje **temeljni nacionalni standard** in Portugalska že leta implementira vrsto ukrepov za doseg tega cilja, vključno s celovitim nacionalnim sistemom priznavanja, vrednotenja in certificiranja kompetenc.

Če povzamemo, vse države, vključene v študijo, se trudijo s številnimi ukrepi, strategijami in zakonodajnimi rešitvami izboljšati odzivnost, privlačnost, kakovost, učinkovitost in fleksibilnost PSI ter njegovo tesnejšo povezanost s trgom dela in okrepljeno vlogo socialnih partnerjev. Cilj je vzpostaviti fleksibilen in prehodni sistem PSI, ki z raznoliko ponudbo in fleksibilno izvedbo vključuje ne samo mladino, temveč tudi vse več odraslih in drugih ciljnih skupin (npr. migrante). Ustrezno usposobljeni učitelji in mentorji v podjetjih imajo osrednje mesto pri udeleževanju zelenih sprememb, izobraževalne institucije pa pri uvajanju inovacij in individualizacije. Vse to ni mogoče brez ustreznih in kakovostnih podatkov s trga dela ter kakovosti in učinkovitosti samega izobraževanja.

6.2 Izzivi na področju PSI v Sloveniji

Stalno spremljanje in evalviranje PSI, ki se izvajata na Centru RS za poklicno izobraževanje (v nadaljevanju: CPI), ob upoštevanju primerjalnih analiz in relevantnih podatkov kažeta, da se v Sloveniji srečujemo z nekaterimi za nas specifičnimi izzivi, pa tudi z izzivi, ki jih na tem področju rešujejo tudi druge (evropske) države. V Sloveniji smo v okviru Koncepta prenove Izhodišč za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja identificirali enajst izzivov (Mali, D. (ur.), 2023), ki zahtevajo pozornost in nadaljnjo obravnavo ter jih na kratko povzemamo:

6.2.1 Vse večja razdvojenost izobraževanja mladine in odraslih in preozko usmerjanje na začetno poklicno izobraževanje

V središču je izziv, kako **okrepiti politiko vseživljenjskega učenja** ter v večji meri povezati in nadgraditi vse podsisteme vzgoje in izobraževanja v državi: srednješolsko izobraževanje za mlade in odrasle, sistem NPK, vajeništvo, višje strokovno izobraževanje, programe za izpopolnjevanje, izobraževanje in usposabljanje brezposelnih.

6.2.2 Nezdostno razviti mehanizmi za napovedovanje trendov ter potrebnega znanja in kompetenc po sektorjih

Izboljšanje sistema PSI je odvisno od visokokakovostnih in pravočasnih vpogledov v dinamiko trga dela in novih povpraševanj po kompetencah. Z medresorskim in socialnopartnerskim sodelovanjem bo treba razviti ali nadgraditi mehanizme za analizo in napovedovanje trendov na trgu dela ter izkazane potrebe vgrajevati v oblikovanje politik izobraževanja in zaposlovanja.

6.2.3 Vloga socialnih partnerjev pri razvoju poklicnega izobraževanja odzivnega na potrebe gospodarstva

Čeprav PSI v Sloveniji temelji na socialnem partnerstvu, evalvacije kažejo, da socialni dialog ne poteka na vseh ravneh optimalno.

6.2.4 Povečan pomen in potreba po (novih) ključnih kompetencah, vezanih na digitalizacijo in trajnostni razvoj družbe in gospodarstva

Na trgu dela se potrebe po ključnih kompetencah, pa tudi po temeljnih spretnostih (jezikovna in matematična pismenost), kažejo že dlje časa in v slovenskem PSI se umeščajo v programe že več kot dve desetletji. **Potrebujemo pa nove premisleke o vsebini teh kompetenc in iskanju uspešnejših načinov za njihovo umeščanje v programe, izvajanje pedagoškega procesa in njihovo ocenjevanje.**

6.2.5 Potreba po nadaljnjem razvoju poklicne pedagogike

Zaradi potreb po razvoju učnih pristopov, ki se osredotočajo na razvoj poklicnih in ključnih kompetenc, je pri pripravi programov in razvoju ustreznih pristopov k preverjanju in ocenjevanju znanja treba posebno pozornost nameniti nadaljnjemu

razvoju poklicne pedagogike ter didaktičnih rešitev, ki spodbujajo samo odgovorno in sodelovalno učenje tako v šoli kot na delovnem mestu ob ustrezni in kritični uporabi novih digitalnih tehnologij, vključno z umetno inteligenco.

6.2.6 Razpetost PSI v Sloveniji med odzivanjem na potrebe gospodarstva in znanjem, potrebnim za nadaljnji študij

Odlika slovenskega PSI je, da v primerjavi z drugimi državami omogoča pridobitev relativno široko zasnovanih kvalifikacij PSI in hkrati zaradi velikega deleža splošnoizobraževalnih vsebin v vseh tipih programov tudi relativno ustrezno pripravo na nadaljnji študij. **Zagotavljanje vertikalne prehodnosti je eden od prednostnih ciljev poklicnega izobraževanja tudi v drugih državah.** Usklajevanje obeh funkcij PSI je zahtevno in nikoli optimalno. V Sloveniji se to trenutno kot največji izziv kaže na področju srednjega strokovnega izobraževanja.

6.2.7 Vključevanje priseljencev v PSI

Priseljenci se v nižje in srednje poklicno (in deloma strokovno) izobraževanje vključujejo v vse večjih deležih. Šole poročajo o številnih izzivih, ki jih je treba obravnavati. Treba je pripraviti ustrezne študije in zbrati natančne podatke ter na podlagi tega dopolniti obstoječe možnosti vključevanja, ki so prilagojena specifikam poklicnega izobraževanja.

6.2.8 Oblikovanje izobraževalnih ekosistemov, povezovanje struktur in institucij, vloga šolskih centrov in MIC-ev (mreža šol in programov), financiranje

Večji šolski centri se na zahteve sodobnega PSI lažje odzivajo. Lažje vzpostavljajo tesne stike z lokalnim gospodarstvom in lažje prilagajajo učni proces specifikam programov in dijakov. Medpodjetniški izobraževalni centri (MIC-i) pomembno prispevajo h kakovosti poklicne usposobljenosti, toda evalvacije kažejo, da njihova vloga ni povsem dorečena in da bi lahko zlasti na področju vajeništva in izobraževanja odraslih odigrali še pomembnejšo vlogo. Izzivi se kažejo tudi na področju financiranja PSI.

6.2.9 Učinkovit in dostopen sistem karijerne orientacije za celotno populacijo oziroma različne cilje skupine

Slovenija spada v skupino držav, ki ima na formalni ravni dobro urejen sistem

karijerne orientacije, bistveno večji izziv pa je njeno dosledno izvajanje v praksi tako pri mladostnikih kot pri odraslih. Ohranjati in krečiti velja učinkovit in dostopen sistem karijerne orientacije po celotni vertikali, od osnovnošolskega izobraževanja prek srednješolskega izobraževanja do izobraževanja odraslih in vse življenje.

6.2.10 Pomanjkanje kadrov in nezadostna/neustrezna pedagoška usposobljenost, nezadostne izkušnje iz gospodarstva

Za zagotavljanje kakovostnega sistema PSI so ključni visoko strokovno in pedagoško usposobljeni učitelji in mentorji, vendar se trenutno ta del sistema še v nekoliko večji meri kot drugi deli srečuje s problematiko pomanjkanja kadra. Poleg pomanjkanja kadra se je znotraj PSI treba spoprijeti tudi z izzivom, kako motivirati vrhunske strokovnjake, ki so zaposleni v gospodarstvu, da se zaposlijo v šolstvu, ter jih opremiti s tistimi pedagoškimi in andragoškimi znanji, ki jih potrebujejo za delo z zelo raznoliko populacijo, ki se izobražuje v PSI. Prav tako je izziv pomanjkanje izkušenj iz gospodarstva pri učiteljih, kar lahko pogloblja razkorak med izobraževanjem in razvojem sektorskega trga dela.

6.2.11 Nezadostni sistemski pristopi h kakovosti poklicnega in strokovnega izobraževanja, nezadostno upravljanje sistema na podlagi podatkov

V sedanji ureditvi so mehanizmi zagotavljanja kakovosti v Sloveniji omejeni na spremljanje uvajanja novih izobraževalnih programov s strani pristojnih zavodov ter prek evalvacijskih študij, ki jih naroči Svet za kakovost in evalvacije, ki ministru lahko predlaga tudi merila in postopke za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti. Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju šolam nalaga zagotavljanje kakovosti na podlagi kazalnikov kakovosti, ki jih določi pristojni strokovni svet, in pripravo poročil kakovosti. Ta poročila se ne spremljajo in evalvirajo redno. Premalo se uporabljajo za pripravo ukrepov za izboljšanje na ravni šol in na ravni sistema.

7 Sklepne ugotovitve

Iz ugotovitev študije o sistemskih ureditvah poklicnega in strokovnega izobraževanja (PSI) in izzivih, s katerimi se srečujejo v izbranih desetih državah, je razvidno, da se velika večina analiziranih izzivov zrcali tudi v identificiranih izzivih PSI v Sloveniji.

Ugotovitve ponujajo zelo dober vpogled v rešitve in ukrepe izbranih držav vključenih v študijo, ki bi lahko bili učinkoviti pri obravnavanju identificiranih izzivov v Sloveniji. Opozarjamo, da je pregled sistemov in ukrepov za spoprijemanje z izzivi, uporabljenih v izbranih državah, vključenih v to poročilo, namenjeno tudi spodbujanju dialoga med ključnimi deležniki glede nadaljnjega razvoja PSI v Sloveniji.

Pregled izzivov in ukrepov, ki jih implementirajo države, vključene v študijo, kaže, da je kurikularna prenova pomembna in da zaznana odprta vprašanja zahtevajo celovito strategijo in ukrepe na različnih ravneh. Države kot neizbežen ukrep navajajo okrepitev vloge socialnega partnerstva v smislu tesnejšega sodelovanja na vseh ravneh. Poudarjajo tudi povečanje privlačnosti učiteljskega poklica v PSI, njihovo izobraževanje ter stalni strokovni razvoj in odpiranje možnosti zaposlovanja v PSI tudi strokovnjakom s trga dela. Poleg tega je fokus reform v kar nekaj državah (npr. Nizozemska, Finska, Estonija) usmerjen v spodbujanje razvoja inovacij na ravni šole. V vseh državah pa se v kurikularnih prenovah namenja veliko pozornosti predvsem ključnim kompetencam za digitalni in zeleni prehod, pa tudi osebnostnim, socialnim in podjetnostnim kompetencam ter področju praktičnega usposabljanja.

Pregled sistemov PSI v drugih državah pokaže tudi, da bi veljalo doseči konsenz o nekaj ključnih (kvantitativnih) kazalnikih, ki jih želimo doseči s prenovo. Namreč, kažeta se pomembnost in nujnost zagotavljanja relevantnih in kakovostnih ter zanesljivih podatkov o relevantnosti, učinkovitosti in kakovosti PSI za oblikovanje celovitih nadaljnjih politik. Podatki so podlaga za razprave in izboljšave, na kateri se oblikujejo tako politike kot naslednji koraki obravnavanja sistemskih izzivov PSI. Podatki so lahko na primer pomembna podlaga za razpravo o višanju izobrazbenega standarda, kot ga že imajo nekatere države, predstavljene v poročilu (npr. Portugalska, Avstrija). V nekaterih državah je srednješolska izobrazba minimalni nacionalni standard. Vprašanje, ali je takšen pristop relevanten v specifičnem kontekstu naše države, je lahko predmet nadaljnje razprave na podlagi podatkov, saj je v Sloveniji v PSI nizek osip in omogočena velika prehodnost izobraževalnega sistema.

Problematika opuščanja šolanja se v našem prostoru bolj izraža med odraslim prebivalstvom kot med mladimi, vendar pa je v luči širšega razmisleka, ki je bil opravljen tudi za namene posodobljenih Izhodišč, smiselno razmisliti o tem, da pridobitev srednje poklicne ali strokovne izobrazbe postane standard, ki bi ga naj dosegel vsak posameznik.

V okviru evropskega sodelovanja na področju PSI in vseživljenjskega učenja se vse od leta 2004 določajo skupne prioritete in se dogovarja o kazalnikih napredka in izmenjevanju dobre prakse. Iz pregleda držav je razvidno, da se države precej učijo druga od druge in izmenjujejo dobre prakse (dober primer za to so nordijske države). Temu zgledu bi lahko v večji meri sledila tudi Slovenija. Nekatere dobre prakse proučevanih držav, ki bi bile relevantne tudi za Slovenijo, bi bilo mogoče v Sloveniji vpeljati hitreje (kot pilotne projekte), medtem ko bi druge zahtevale dodatna usklajevanja med deležniki in tudi zakonske spremembe, ki bi tako dolgoročno podpirale implementacijo predlaganih sprememb.

Pomembna iztočnica za nadaljnje strokovne razmisleke v Sloveniji so lahko tudi različni pristopi k upravljanju sistema PSI v izbranih državah, opredeljeni v pričujoči študiji. Prav tako je treba nadaljevati aktivno razmišljanje o obravnavanju izzivov in nenehno izboljševanje, še posebej glede vključenosti prebivalcev v vseživljenjsko učenje ter spodbujanja razvoja in usvajanja kompetenc, ki jih narekujejo zahteve sodobnega trga dela in tudi širša družba.

8 Viri in literatura

CEDEFOP VET in Europe database <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/austria-u2>

Short description publikacije on VET (držav, ki so predsedovale Evropskemu svetu)

CEDEFOP VET in Europe publikacije po državah, 2018

Cedefop (2020). *Vocational education and training in Europe, 1995-2035: scenarios for European vocational education and training in the 21st century.*

Luxembourg: Urad za publikacije. Cedefop reference series, No 114,

<http://data.europa.eu/doi/10.2801/794471>.

Danska <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-denmark-2018>

Finska <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-finland-2019>

Estonija <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-estonia-2018>

<https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/estonia-vet-europe-country-report-2017>

Nizozemska <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-netherlands-2018>

Hrvaška <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-croatia-2020>

Slovenija <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/4204>

<https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/vocational-education-and-training-europe-slovenia-2018>

Nacionalni implementacijski načrti za uresničevanje Priporočil sveta o poklicnem izobraževanju 2020 in Osnabruške deklaracije:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1603&langId=en>

Priporočeni viri za vajeniške / dualne tipe programov:

tudi poročila Apprenticeship in WBL <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/apprenticeships-in-wbl> CEDEFOP-ReferNet tematska poročila po državah

Key competences in VET <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/key-competences-in-vet>

Evropska komisija – Education and Training monitor 2022, country reports

<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/en/country-reports/country-reports.html>

Osnabrüška deklaracija o poklicnem izobraževanju in usposabljanju kot omogočevalec okrevanja in pravičnih prehodov na digitalne in zelene ekonomije. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2021.

Priporočilo Sveta Evropske unije z dne 24. novembra 2020 o poklicnem izobraževanju in usposabljanju (PIU) za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (2020/C 417/01). Uradni list Evropske unije, C 417/1, 2.12.2020.

Mali, D. (ur.). (2023). *Koncept prenove Izhodišč za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: Center za poklicno izobraževanje.

9 Priloge:

Priloga 1: Delno poročilo – Finska

Priloga 2: Delno poročilo – Danska

Priloga 3: Delno poročilo – Švedska

Priloga 4: Delno poročilo – Estonija

Priloga 5: Delno poročilo – Avstrija

Priloga 6: Delno poročilo – Švica

Priloga 7: Delno poročilo – Nizozemska

Priloga 8: Delno poročilo – Francija

Priloga 9: Delno poročilo – Hrvaška

Priloga 10: Delno poročilo – Portugalska

